

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

האגף לפיתוח שירותים

פרויקט בית רשת לטיפול בנוער בסיכון במסגרת הקהילה

מאת

ד"ר רון שור

בהשתתפות: גבריאלה הופמן

ירושלים, כסלו התשס"ז, דצמבר 2006

פתח דבר

אנו שמחים להגיש לעיונכם דוח מחקר הערכה המסכם את פיתוח התוכנית הניסיונית "בית רשת לטיפול בנוער בסיכון במסגרת הקהילה" באשדוד.

התוכנית קיבלה סיוע מהמוסד לביטוח לאומי באמצעות הקרן למפעלים מיוחדים בין השנים 2003-2006. את פיתוח השירות, המספק רצף שירותים לנוער מנותק, יזמו אגף הרווחה בעיריית אשדוד ומחלקת מיר"ן באגף הרווחה.

הוגי התוכנית זיהו צורך בשירות קהילתי; צורך במענה מהיר, זמין ורציף לנערים ונערות הנמצאים במצבי משבר; צורך בהתאמת דרכי הפעולה עבורם; צורך ביצירת קשרים ותיאום עם השירותים הטיפוליים; וצורך במקומות השמה בקהילה. התוכנית התמקדה בפיתוח דרכי טיפול קצר מועד המאפשרות לקדם את תפקודם של הנערים והשתלבותם במסגרות, כגון תפקוד בשעת הפעילויות, התאמה לכללי המסגרת, תכנון שעות הפנאי, קשר עם אנשי צוות, עבודת תיווך וגישור עם ההורים ופיתוח קשרים חיוביים עם גורמים בקהילה.

ברצוננו להביע את הערכתנו הרבה לצוות העובדים של בית רשת, למחלקת מיר"ן ולאגף הרווחה בעיריית אשדוד, אשר הובילו את הרעיון לחיזוק החוסן של הנערים במהלך שהותם בבית רשת.

לביצוע התוכנית היו שותפים גם אגף החינוך בעיריית אשדוד, שירות המבחן לנוער, נציגי משרד הקליטה ומשרד הרווחה. להם וכל חברי ועדת ההיגוי שתרמו רבות לקידומה של התוכנית נתונה תודתנו.

ברצוננו להודות גם לד"ר רון שור על עבודתו ותרומתו לפיתוח הידע והביצוע המחקרי.

תודה מיוחדת לטניה ליף אשר ליוותה את התוכנית מטעם המוסד לביטוח לאומי במקצועיות ובמסירות במהלך כל תקופת הפעלה.

מודל "בית רשת" שפותח בתהליך ממושך מהווה היום מודל עבודה שמיושם במקומות נוספים בארץ עם נוער בסיכון.

שרית בייץ-מוראי
מנהלת תחום מפעלים מיוחדים

חברי ועדת ההיגוי

ד"ר רון שור – חוקר מלווה

גב' חווה בר יוסף – מנהלת אגף הרווחה, עיריית אשדוד, ויו"ר ועדת ההיגוי

מר עמירם קלאוס – מנהל השירות לנוער ולצעירים, משרד הרווחה

גב' חנה גן – מפקחת השירות לנוער ולצעירים, משרד הרווחה

גב' שוש מזרחי – מנהלת מחלקת מיר"ן, עיריית אשדוד

גב' אסתי יוסף – מנהלת רווחה חינוכית, עיריית אשדוד

מר חגי ברוש – מנכ"ל הרשות העירונית למאבק בסמים

גב' עירית וינר – מנהלת לשכה, משרד הקליטה

גב' טניה ליף – מרכזת פרויקטים בקרן למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי

צוות "בית רשת":

עמיחי פרץ – מנהל "בית רשת" בשנים 2003-2004

מר יצחק קרליבך – מנהל "בית רשת" בשנים 2005-2006

אוולין אמסלם – רכזת הדרכה

תמצית

בית רשת הוא שירות הפועל באשדוד והמספק רצף של שירותים המצויים תחת קורת גג אחת לנוער בסיכון. השירות משמש כמענה קהילתי קצר-מועד עבור נערים הנמצאים במצבי משבר וכמסגרת שמטרתה אבחון וקידום תפקודם של הנערים לקראת השמתם במסגרות המשך. מטרה מרכזית של השירות היא לאפשר את שילוב הנערים בקהילה. אוריינטציה זו היא בהתאם למגמה שתופסת הכרה הולכת וגדלה בטיפול בילדים ונוער בסיכון שרצוי למנוע את הרחקתו מהקהילה, היות וטיפול במסגרת הקהילה מגביר את הסיכוי להשתלבות במסגרות הנורמטיביות בקהילה. השירות כולל יחידת קלט שמטרתה לספק מערכת גמישה לקליטה ראשונית, אבחון וטיפול בנערים ומרכז יום המהווה מסגרת מובנית יותר, עם סדר יום מובנה, מגבלות וגבולות, כשהנערים שוהים בה למשך שלשה חודשים. בנוסף לכך כולל השירות קורת הגג שמספקת מגורים לנערים במצבי חרום שבהם הם נותרו ללא מסגרת לשהות בה. אחד המאפיינים של בית רשת הוא שכמחצית מהאוכלוסייה המקבלת שירות במסגרו היא של עולים חדשים.

מטרה מרכזית של מחקר הערכה זה היא לבחון את האופן שבו בית רשת משמש כמענה קהילתי התורם לשילובם של בני נוער בסיכון בקהילה. הדבר נעשה על ידי בחינת אופן פעולתן של היחידות הפועלות בבית רשת – יחידת הקלט, מרכז היום וקורת הגג – ואת הרצף הטיפולי ביניהן, וכן הערכת השגת היעדים של כל אחת מהיחידות. כמו-כן נבחן האופן שבו מספק בית רשת מענים שונים לקבוצות נוער מתרבויות שונות.

שיטת המחקר כוללת הערכת מצבם של הנערים ותפקודם בתחילת שהותם בית רשת ובסיום שהותם ומעקב אחר השתלבותם במסגרות המשך. כמו-כן כללה השיטה הערכה של העקרונות ודרכי הפעולה של כל אחת מהיחידות בבית רשת. כלי המחקר כללו כלי מדידה מובנים שפותחו ברובם לצורך מחקר זה ומולאו על ידי בני הנוער ששהו בבית רשת, על ידי הצוות של בית רשת ועל ידי אנשי צוות במסגרות המשך. כמו-כן נערכו ראיונות עומק עם אנשי הצוות, עם מדגם של נערים מכל אחת מהיחידות ועם מדגם של הורים. ההערכה כוללת נתונים על 169 נערים ששהו במרכז היום ו-43 נערים בקורת הגג. לגבי 120 נערים מתוך ה-169 מולא כל מערך ההערכה המחקרית, המאפשר להשוות בין הנתונים בתחילת השהות בבית רשת לבין סיומה.

הממצאים מצביעים על כך שהדגש בדרכי הפעולה של השירות הוא בשילוב הנערים בקהילה. אחד ממוקדי ההערכה הוא לבחון את דרכי הפעולה להשגת מטרה זו, ואת המידה שבה מטרה זו מושגת ולזהות את הגורמים המקשים על השגתה. הממצאים מצביעים על מספר מאפיינים בדרכי הפעולה של בית רשת המאפשרים את השגת מטרה זו.

עקרונות הפעולה של בית רשת מאפשרים הליך קבלה מהיר ופשוט למסגרת. למאפיינים אלה חשיבות בהנגשתו של השירות לנוער בקהילה ובמתן מענה למצבי סיכון כאשר לעיתים למיידיות המענה יש חשיבות רבה.

הגמישות הקיימת בדרכי הפעולה בבית רשת מאפשרת מתן מענים למגוון רחב של צרכים של הנערים ולשונות במאפייני הנערים. הגמישות באה לידי ביטוי בשילוב בין עבודה פרטנית לעבודה קבוצתית, ברצף הטיפולי הקיים בין קורת הגג, יחידת הקלט ומרכז היום במגוון הפעילויות הקיימות בבית רשת, החל מפעילויות לימודיות ועד לפעילויות לשעות הפנאי. גמישות זו, לצד הצבת גבולות, מאפשרת לקלוט ולהכיל במסגרת נערים במצבים קשים שנפלטו מהמסגרות הפורמליות ושאין להם מסגרת בקהילה שיכולה להכיל אותם.

נעשה בבית רשת מאמץ להתאים את דרכי הפעולה למאפייני האוכלוסייה בקהילה. כך, למשל, כיון שכמחצית מהנערים בבית רשת הם עולים חדשים, מועסקות בבית רשת עובדת שעלתה מברית המועצות ועובדת שעלתה מאתיופיה.

הדגש ששם הצוות על יצירת קשרים עם שירותים טיפוליים ומקומות השמה בקהילה מאפשר את השמת חלק מהנערים בקהילה. כמו-כן נראה שלתפקידו של עובד ההשמה הנמצא בקשר עם המסגרות שבהן משתלבים הנערים גם לאחר סיום השהות בבית רשת יש משמעות טיפולית ביצירת תחושת רצף ומניעת תחושת ניתוק. לעקרון פעולה זה חשיבות בפרט לאור ההיסטוריה של ניתוק ממסגרות המאפיינת את הנערים בבית רשת.

מרכיב חשוב נוסף התורם לשילובם של הנערים בקהילה הוא הדגש הניתן לשיתוף ועבודה עם ההורים. נראה שאוריינטציה זו יכולה להוביל להפחתת גורם סיכון מרכזי למצבי הניתוק של הנערים.

קורת הגג מהווה שירות חשוב המאפשר טיפול בשעת משבר במסגרת הקהילה. מיקום השירות בקהילה מונע את הנתק שעלול להיווצר בין הנער למשפחתו בשעת משבר עם הוצאתו למסגרת חוץ-ביתית. הממצאים מצביעים על כך שבאמצעות עבודת תיווך וגישור עם ההורים ועם גורמים קהילתיים נוספים, כרבע מהנערים ששהו בקורת הגג נשארו במסגרת הקהילה. לקורת הגג היה תפקיד מרכזי בהשמתם של הנערים – שהופנו למסגרות חוץ-ביתיות – במסגרות מגינות ובכך במניעת החמרת מצבי הסיכון שבהם הם נמצאים.

מעצם היותם של קורת הגג, יחידת הקלט ומרכז היום ממוקמים במסגרת אחת מתאפשר טיפול והעשרה של הנערים הנמצאים בקורת הגג גם במהלך היום באמצעות ההשתתפות במרכז היום. הפעילויות במרכז היום מאפשרות הכנה לשילוב במסגרות המשך, כולל מסגרות בקהילה של נוער במצבי משבר.

הממצאים מצביעים על כך שהטיפול קצר-המועד מאפשר לקדם מרכיבים בתפקודם של הנערים והשתלבותם במסגרות. מרכיבים אלה כוללים תפקוד בשעת הפעילויות, קשר עם אנשי צוות ובמידה מסוימת שינוי בקשרים עם בני משפחה ובקהילה. יחד עם זאת מן הראוי לציין שעיקר

הממצאים המעידים על שינוי אצל הנערים במחקר ההערכה מתייחסים לשינויים שבאו לידי ביטוי במסגרת בית רשת. ממצאים המעידים על שינויים במסגרת הביתית והחברתית של הנערים הנם מוגבלים. יחד עם זאת מן הראוי לציין את המגבלה של מחקר ההערכה לתעד שינויים אצל הנערים בהתנהגותם מחוץ לבית רשת.

תוכן העניינים

עמוד

1	מבוא
2	סקירת ספרות
4	מטרות המחקר
5	שיטת המחקר
7	ממצאים
38	סיכום והמלצות
45	רשימת מקורות
47	נספחים
49	נספח 1 : שאלון רקע של הנער/ה
54	נספח 2 : שאלון למילוי על ידי הנער/ה
59	נספח 3 : שאלון הערכת הצוות את תפקוד הנער/ה
68	נספח 4 : שאלון מעקב להשתלבות במסגרת השמה
70	נספח 5 : שאלון הערכת השהות בקורת הגג

מבוא

פרויקט בית רשת הוקם באשדוד בינואר 1999 במסגרת הפרויקט הלאומי לילדים בסיכון ואלמונות במשפחה. הגופים המעורבים בפעילות השוטפת של הפרויקט הם אגף הרווחה בעיריית אשדוד, מחלקת מיר"ן באגף הרווחה, שמטפלת בנוער בסיכון, והשירות לנוער וצעירים במסגרת אגף תקווה של משרד הרווחה. הקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לבטוח לאומי תמכה בפרויקט במהלך השנים 2003-2005. במהלך תקופה זו גם משרד הקליטה היה אחד הגופים הממנים שהיו מעורבים בפרויקט.

הפרויקט מספק רצף שירותים לנוער מנותק הכוללים מרכז יום – המספק פעילויות לימודיות לצד שירותים טיפוליים, פעילויות חינוכיות ופעילויות לשעות הפנאי – ויחידת קלט המיועדת לקליטה ראשונית של הנערים. כמו-כן בית רשת כולל קורת גג למקרי חירום עבור נערים הזקוקים באופן מיידי למסגרת מגינה. יחודיותו של בית רשת היא מעצם היותו שירות המספק רצף של שירותים בקהילה תחת קורת גג אחת שמטרתם לאפשר את שילוב הנערים בקהילה. אוריינטציה זו היא בהתאם למגמה שתופסת הכרה הולכת וגדלה בטיפול בילדים ונוער בסיכון, שרצוי למנוע את הרחקתו של נוער בסיכון מהקהילה, היות וטיפול במסגרת הקהילה מגביר את הסיכוי להשתלבות במסגרות הנורמטיביות בקהילה. לכן, מטרת השירותים הניתנים בבית רשת היא למנוע במידת האפשר את הוצאתם של הנערים מהקהילה למסגרות חוץ-ביתיות שמנתקות את הנער מסביבתו הטבעית וממערכות התמיכה הטבעיות בקהילה. מטרותיו המרכזיות של בית רשת הן להעניק חוויה מתקנת לבני הנוער השוהים במרכז ולהביא למציאת מסגרת מתאימה עבורם לאחר תקופה של אבחון ועבודה על קידום במצבם.

השירות מיועד לנערים ונערות. ההתייחסות בדוח זה למילה "נערים" כוללת נערים ונערות כאחד.

מטרה מרכזית של שלוש שנות ההערכה של בית רשת, שנערכה במסגרת מעורבות הקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לבטוח לאומי בפרויקט, הייתה לבחון את תרומתו של המודל שעל פיו פועל בית רשת לשילובם של בני נוער בסיכון בקהילה. שתי גישות תיאורטיות שמשו כמסגרת מנחה לבחינת דרכי הפעולה של בית רשת: הגישה המערכתית-אקולוגית, המדגישה את הקשר עם המערכות הסביבתיות, וגישת הכוחות, שעקרוניתה מדגישים את חיזוק החוסן של הנערים והשתלבותם בקהילה. ההערכה כללה הערכה של תפקודם של הנערים בבית רשת בתחילת שהותם במסגרת ובסיומה, הערכת הקשר בין בית רשת למערכות המשפחתיות והטיפוליות, הערכת שילובם של הנערים במסגרות המשך והערכת עקרונות הפעולה של כל אחת מהיחידות של בית רשת ושל בית רשת כמכלול. ההערכה כוללת נתונים על 169 נערים ששהו במרכז היום ו-43 נערים בקורת הגג. לגבי 120 נערים מתוך ה-169 מולא כל מערך ההערכה המחקרית המאפשר להשוות בין הנתונים בתחילת השהות בבית רשת לסיומה. הערכה זו מאפשרת לבחון את הגורמים המעכבים ומקדמים את השגת המטרה של היות בית רשת מודל קהילתי לטיפול בבני נוער בסיכון.

סקירת ספרות

נוער מנותק הוא נוער בעל קשיים מהותיים בהסתגלות למסגרות נורמטיביות ובעיקר למסגרות המבוססות על קריטריונים של הישגיות. מלבד עצם הניתוק ממסגרות נורמטיביות אוכלוסיה זו סובלת מחסכים שונים, הן במישור הלימודי – למשל, פערי השכלה, העדר מיומנויות לימוד – והן במישור החברתי-התנהגותי – למשל, דפוסי התנהגות לא נורמטיביים (גוטליב וכהן מינץ, 1995). במונחים של הגישה המערכתית-אקולוגית, ניתן לראות את הסיבות לקשיים של הנערים כממוקדות בחוסר התאמה בין צרכי הנערים ומשאביהם לבין הדרישות הסביבתיות והמענים הקיימים במערכות הסביבתיות (Bronfenbrenner, 1979). חוסר ההתאמה יכול לנבוע, למשל, ממצבים שבהם להורי הנער יש קשיי תפקוד או שהנער נמצא בסביבה חברתית בה יש אחוז גבוה של עבריות. גורמים אלה יכולים להוות גורמי סיכון העלולים להגביר את הסיכוי להתפתחותם של בעיות אצל הנער; למשל, כישלון בבית ספר והעדר תמיכה משפחתית יכולים להיות גורמי סיכון להתדרדרות לעבריינות ולהתפתחות של התנהגויות אנטי-סוציאליות כמו אלימות (Kirby & Fraser, 1997).

בעבר הגישה הנפוצה להתמודדות עם גורמי הסיכון היתה הטיפול המוסדי החוץ-ביתי. זו גישה המרחיקה את הנערים מן הקהילה שבה הם גדלו. הביקורת על גישה זו היא שהיא לא מאפשרת שיקום הנערים תוך כדי שילובם בחיים הנורמטיביים בקהילה לאחר סיום תקופת שהותם במסגרת החוץ-ביתית. ההנחה העומדת מאחורי הקמת מסגרות לטיפול בנוער מנותק בתוך הקהילה היא שכך יגדלו סיכוייו של הנער להשתלב במערכות הנורמטיביות של הקהילה ולשפר את קשריו עם משפחתו המתגוררת בקרבת מקום (וונזר, ערד ודודסון, 1991). גישה זו תואמת את מטרות התפיסה המערכתית-אקולוגית בכך שעל פי תפיסה זו מסגרת הקהילה מכוונת לתת מענה לצרכיו של נוער מנותק ולקדמו בתחום הרגשי, חברתי, לימודי ותעסוקתי בלי לנתקו מביתו ומאזור מגוריו. הנער נתפס כמערכת בלתי נפרדת מסביבתו והמערכות הסביבתיות הן משאב מרכזי לשינוי תפקודו. בהתאם לגישה זו קיימת אחריות קהילתית לאוכלוסיה הנוקטת וניתן דגש למתן מענים על ידי הקהילה תוך כדי ניצול משאבים קהילתיים ובניית שותפות עם מערכות קהילתיות. לכן מטרה מרכזית של מודל זה היא שיפור תפקודם של הנערים בקהילה ובמסגרת המשפחתית, ניתנת עדיפות ראשונית לשילובם במסגרות בקהילתם – לפני האופציה של הוצאה למסגרות חוץ-ביתיות.

אחת הדרכים לקדם את שילובם של נערים חיים בתנאי מצוקה בקהילה היא באמצעות שיפור רמת החוסן שלהם. חוסן מוגדר כיכולת לעמוד בלחצים במצבי מצוקה ולהפיק כוח ורווחים מאתגרי חיים (Walsh, 2003). מחקרים מצביעים על כך שיכולתם של נערים לחזק את מידת החוסן שלהם מתחזקת כשניתנת להם הזדמנות להיות מעורבים ולתרום למערכות עמן יש להם קשר (Richman & Bowen, 1997). לפיכך תוכנית לטיפול בנוער מנותק במסגרת הקהילה יכולה למנוע את המשך התדרדרותם של נערים ולחזק את החוסן שלהם באמצעות הגברת

מעורבותם בקהילה. אחת הדרכים לקדם מטרה זו יכולה להיות באמצעות חיזוק היסודות ההשכלתיים, ההתנהגותיים והחברתיים של הנערים שיאפשרו להם להשתלב במערכות חינוכיות או תעסוקתיות נורמטיביות. תוכנית מעין זו תואמת את הגישה המערכתית-אקולוגית שלפיה בעבודה עם נוער בסיכון המטרה היא להפחית את גורמי הסיכון ולחזק את הגורמים המגנים אצל הנער או בקשריו עם סביבתו. לדוגמא, חיזוק המערכות התומכות בסביבתו של הנער או חיזוק הערכתו העצמית יכולים לשמש כגורמים מגנים שיחזקו את עמידותו של הנער בפני המתחים והסכנות הסביבתיות ויסייעו בהשתלבותו בחזרה במסגרות נורמטיביות.

באשדוד, שבה נערך פרויקט בית רשת, אחוז גבוה של הנוער המנותק הם עולים חדשים. עצם העלייה לישראל עלולה להוות גורם סיכון מרכזי להסתגלותם של נערים והשתלבותם החברתית. העלייה יכולה להשפיע על ההערכה עצמית ועל תחושת השתייכות המהוות מרכיבים מרכזיים בתהליך התפתחותי של מתבגרים בכלל ושל מתבגרים עולים בפרט. תהליך בניית הזהות עבור המתבגר העולה כולל בניית עמדות, ערכים חדשים ודימוי עצמי שאינם עולים תמיד בקנה אחד עם אלו שגיבש עד כה (וישיניאקוב ומילר, 1998). מירסקי ופראוור (1992) טוענות כי כתוצאה ממשבר העלייה עלולות להתפתח בעיות כמו היפוך תפקידים בין הורים לנער, תקשורת לקויה עם ההורים ובלבול בתהליך גיבוש הזהות, אשר עלולים להוביל את הנער למצבי סיכון. תיתכן גם השפעה של ההגירה של ההורים על יכולתם לספק תמיכה רגשית או להציב גבולות מתאימים למתבגרים (סלונים-נבו, שרגה ועבלדגני, 1999).

בהערכת קשייהם של נערים עולים בולטים במיוחד הקשיים של נערים עולים בתחום הלימודי. במחקרם של טטר כפיר סבר ורגב (1993) נמצא כי תלמידים עולים מרבים להעדר מבית הספר; הם סובלים מדיסאוריינטציה חברתית, מניכור, ומקשיים ביצירת קשרים עם ותיקים ומהרגשה שהמורים אינם מתחשבים במצבם המיוחד. במחקר שערכו כהן-סטרבצ'ינסקי, דולב ושמש (1999) בקרב היחידות לקידום נוער, נמצא שאחוז גבוה יחסית מבין הנערים העולים הנושרים דיווחו שהם עזבו את בית הספר בגלל קשיים בלימודים, ואחוזים נמוכים דיווחו שהם עזבו בגלל בעיות משמעת או שביית הספר הפסיק את לימודיהם. כמו-כן דווח במחקר על אחוזים גבוהים יחסית מבין בני הנוער העולים שחסרים להם קשרים חברתיים עם בני גילם. אחת הדרכים המוצעות על ידי להב (1997) לעבודה עם נוער עולה בסיכון היא מודל ההשתלבות שלפיו האחריות להצלחתו של העולה ולהיקלטותו מוטלת הן על העולה עצמו והן על החברה המארחת. על פי מודל זה מצפים שהעולה ישתלב בתרבותה של החברה הקולטת ויקבל את ערכיה, אך זכותו גם לשמר את עברו, שפתו ותרבותו מארץ מוצאו. גישה זו עולה בקנה אחד עם ערכי החברה הפלורליסטית הרב-תרבותית הנוהגת בסובלנות כלפי קבוצות מיעוט ובני תרבויות שונות, ורואה בהם תרומה לחברה עצמה. יחד עם זאת על מנת ליישם בהצלחה מודל שיאפשר את שילובו בקהילה של נוער עולה הנמצא בסיכון, יש קודם כל לפעול לזיהוי הסיבות לנשירת נוער עולה ממסגרות לימודים ולמניעתן; כמו-כן יש לפתח מערך טיפולי שיאפשר את חיזוק החוסן של הנערים והפחתת גורמי הסיכון שגרמו לניתוק של הנוער העולה.

מטרות המחקר

המבנה הראשוני של בית רשת התבסס על שתי יחידות – יחידת הקלט ומרכז היום – כשבשלב מאוחר יותר נוספה קורת הגג. שלושת יחידות אלו מספקות רצף שירותים בקהילה לנוער במצבי ניתוק ממסגרות. במהלך תקופת ההערכה חל שינוי בחלוקת התפקידים בין יחידת הקלט לבין מרכז היום שנועד ליצור שילוב טוב בין היחידות. יחידת הקלט נועדה לספק מערכת גמישה לקליטה ראשונית ואבחון של נערים. מדובר ביחידה עם דרכי עבודה ומסגרת גמישה שמטרתה לספק מענים לנערים בשלבי התארגנותם הראשונים במסגרת וכן מקום להימצא בו בשעת משבר. מרכז היום, שהנערים שוהים בה למשך שלשה חודשים, מהווה מסגרת מובנית יותר, עם סדר יום מובנה, מגבלות וגבולות. קורת מספקת מגורים לנערים במצבי חרום שבהם הם נותרו ללא מסגרת לשהות בה.

מטרה מרכזית של מחקר ההערכה הייתה לבחון את האופן שבו בית רשת משמש כמענה קהילתי התורם לשילובם של בני נוער בסיכון בקהילה. הדבר נעשה על ידי בחינת פעולתן של היחידות הפועלות בבית רשת – יחידת הקלט, מרכז היום וקורת הגג – ואת הרצף הטיפולי ביניהן, והערכת השגת היעדים של כל אחת מהיחידות. כמו-כן נבחן האופן שבו בית רשת מעניק מענים דיפרנציאליים לקבוצות נוער מתרבויות שונות.

שאלות הערכה

1. מהו הרקע של הנערים השוהים בבית רשת?
2. מהן עקרונות הפעולה של כל אחת מהיחידות בבית רשת?
3. באיזה אופן מושגות מובחנות ואינטגרציה בין היחידות השונות?
5. מהי השפעת השהות בכל אחת מיחידות בית רשת על חיזוק הגורמים המגנים ועל הפחתת גורמי הסיכון של הנערים?
6. מהן הדרכים שבהן מותאמים המענים לאוכלוסיות השונות (למשל, נערים עולים לעומת נערים חרדים)?
7. מהי מידת ההצלחה של קליטתם הנערים ששהו בבית רשת במסגרות המשך?
8. מהן ההשלכות של היות בית רשת ממוקם בעיר מגוריהם של הנערים על השתלבותם בקהילה?

שיטת המחקר

שיטת המחקר כללה הערכה של מצבם ותפקודם של הנערים בתחילת שהותם בבית רשת ובסיום שהותם ומעקב אחר השתלבותם במסגרות המשך. כמו-כן היא כללה השיטה הערכה של עקרונות ודרכי הפעולה של כל אחת מהיחידות בבית רשת. כלי המחקר כללו כלי מדידה מובנים שפותחו ברובם לצורך מחקר זה. מילאו אותם בני הנוער ששהו בבית רשת, הצוות של בית רשת, ואנשי צוות במסגרות המשך. כמו-כן נערכו ראיונות עומק עם אנשי הצוות, עם מדגם של נערים מכל אחת מהיחידות ועם מדגם של הורים. ההערכה כוללת ניתוח נתונים לגבי שמונה מחזורים, כאשר הנתונים מקובצים לכל המחזורים ביחד.

כלי המחקר הם:

1. ניתוח עקרונות הפעולה המנחים את העבודה בכל אחת מיחידות בית רשת על בסיס ראיונות חצי מובנים שנערכו בכל אחת משנות ההערכה עם חברי הצוות של בית רשת. הראיונות התייחסו לשלבי העבודה השונים עם הנערים במהלך שהותם במסגרת, להשמת הנערים, לקשר בין היחידות השונות בבית רשת ולקשר בין בית רשת למערכות טיפוליות וסביבתיות.
2. תיעוד הרקע של הנער ומשפחתו על בסיס שאלונים שמולאו על ידי הצוות בתחילת כל מחזור. רקע הנערים מתייחס לנסיבות ההגעה לבית רשת והערכת הקשיים של הנערים בתחום הלימודי, ההתנהגותי המשפחתי והחברתי (נספח מס' 1).
3. הערכה של הנער לגבי יחסיו החברתיים והמשפחתיים ותחושותיו לגבי עצמו ולגב בית רשת, באמצעות שאלון למילוי עצמי. הרגשת הנער לגבי עצמו נבחנה באמצעות שאלון הערכה עצמית שפיתח רוזנברג. השאלון הועבר בתחילת השהות בבית רשת ובסיומה (נספח מס' 2).
4. הערכה של הצוות את תפקוד הנער בבית רשת והקשר עם משפחתו על בסיס שאלונים שמולאו בתחילת כל מחזור ובסיומו. הערכה זו התמקדה בתחומים הבאים: תפקוד בשעת הפעילות והתאמה לכללי המסגרת, יחסים בינאישיים עם נערים בבית רשת, המצב הפיזי והנפשי של הנערים, יחסים עם הצוות, יחסים עם נערים מחוץ לבית רשת והשתלבות הנערים במשפחה וקהילה בתקופת השהות בבית רשת. כמו-כן התמקדה ההערכה בחלק זה במהות העבודה שנעשת עם המשפחה וטיב שיתוף הפעולה עם המשפחה (נספח מס' 3).

5. ראיונות פתוחים שנערכו עם 30 נערים, 20 מהם מיחידת הקלט ומרכז היום ו-10 מקורת הגג לגבי התנסותם בבית רשת.
6. ראיונות שנערכו עם 36 הורים לגבי ההתנסות של בנם או בתם בבית רשת.
7. ראיונות מעקב עם מקומות ההשמה של 65 נערים לגבי השתלבותם במסגרות אלה (נספח מס' 4).
8. הערכות של הצוות לגבי 43 נערים ששהו בקורת הגג על בסיס שאלונים להערכת שהותם (נספח מס' 5).

ממצאים

עקרונות הפעולה של יחידת הקלט ומרכז היום

תיאור עקרונות הפעולה של כל מחזור מבוסס על המשגת הצוות של בית רשת את העקרונות המנחים את עבודתו. ככלל, נראה כי האידיאולוגיה המרכזית לפיה פועל בית רשת בכלל ומרכז היום בפרט היא "המלחמה על כל נער ונער", כמו גם "קבלה כמעט ללא תנאים", כאשר תפיסות אלה יוצרות את עקרונות הפעולה של המקום. דבר נוסף המעצב הרבה מהעשייה במקום היא ההנחה כי אוכלוסיית הנערים המגיעה לבית רשת מתאפיינת בחיים רוויי דחיות ובהעדר הצלחות ועל כן קיים רצון מצד הצוות להעניק לנערים אלה חוויה טובה ומתקנת. דבר זה בא לידי ביטוי, למשל, בתהליך קבלה יחסית קל ונוח כמו גם בהדגשים השונים בעבודה הטיפולית, כפי שיפורט בהמשך. סקירה עקרונות הפעולה מחולקת לחלקים, בהתאם לשלבי הקליטה והעבודה עם הנערים והנערות בבית רשת.

שלב הגיוס

בהתאם לאידיאולוגיה של מלחמה והתעקשות על כל נער ונער, הקריטריונים המרכזיים לקבלה למקום הם גיל והימצאות הנער במצב משבר וסיכון להתדרדרות או במצב של ניתוק מבית הספר. במלים אחרות, קיימת סבירות גבוהה למדי כי כל נער העומד בקריטריונים אלה יתקבל לבית רשת.

אחד ההיבטים הממחישים את אידיאולוגיה ההתעקשות על כל נער ונער הוא שלב היישוג שנעשה לפני שלב הגיוס. מאחר ולא כל אוכלוסיית הנערים הפוטנציאליים מגיעה באופן מיידי למקום, נדרשת לעיתים פעולת חיזור ארוכה ומאומצת, ששותפים לה כל צוות בית רשת, מתוך כוונה ורצון לעשות את מרב המאמצים כדי שהנער יגיע לבית רשת.

היבט נוסף הנגזר מאידיאולוגיה זו הוא היבט הזמינות, המיידיות והנגישות. כך, למשל, בית רשת פתוח לקליטת נערים באופן רציף וללא צורך בתקופות המתנה, ועדות קבלה או תהליכים בירוקרטיים. כמו-כן, קיימת סוגיית הנגישות שבאה לידי ביטוי באפשרויות ההגעה הנוחות למקום. למשל, נער המבקש להגיע לבית רשת אינו חייב לפנות למקום באמצעות העובד הסוציאלי, אלא הוא יכול לפנות בבקשת קבלה בכל דרך, בין אם זה דרך חברים או מכרים, או בין באמצעות פניה עצמית למקום. תוצאת גישה זו היא שכמעט כל אוכלוסיית היעד יכולה להיעזר במענה של בית רשת. עם זאת, חשוב לציין כי קליטת הנערים נעשית בתיאום עם נציגי מחלקת החינוך על מנת לוודא שהנער אכן נפלט ממערכת החינוך ושהשהות בבית רשת לא סותרת את מטרות מערכת החינוך.

דרך פעולה זו מעלה קושי בקרב הצוות: אם רוב הנערים הפונים או המופנים מתקבלים למקום, כפי שאכן קורה, אזי חייבים לתת אבחון מהיר בפרק זמן קצר יחסית, כך אם הנער לא מתאים, הוא יוכל להיות מופנה, כמה שיותר מהר, למקום חלופי. דבר זה יוצר עומס עבודה עבור הצוות, הנאלץ לספק תשובה אבחונית בתוך פרק זמן קצר. כמין-כן מתקיים תהליך בקרה מבחינת הגיוס לבית רשת. לא מדובר בבקרת איכות הנקלטים, אלא בבקרה ברמה המספרית יותר. על מנת לא לערער את האיזון של הקבוצה שמתחילה ונמצאת בעיצומו של תהליך קבוצתי, הוחלט בצוות לא לקלוט יותר משני נערים בשבוע. דבר זה עלול לפגום במידה מסוימת ברעיון הזמינות התמידית למקום, שכן, המקום אמנם זמין אבל קיימת הגבלה מספרית שבועית. לאור עקרון הזמינות, ולמרות סדר המחזוריים בבית רשת, יש גמישות מבחינת הקבלה למקום מעבר לזמנים של תחילת המחזוריים.

ככלל, הראייה המערכתית, קהילתית של המקום מאפיינת את שלב הגיוס. השירות לא פועל בתוך בועה עצמאית נפרדת, אלא קיים שיתוף בינו לבין גורמים קהילתיים כמו מחלקות החינוך והרווחה. שיתוף זה בא לידי ביטוי כבר בשלב גיוס הנער, כאשר מתקבלת החלטה משותפת בדבר כניסת הנער לבית רשת או למקום אחר. היבט נוסף של העבודה המערכתית הוא בעדכונים השוטפים בין בית רשת ובין הגורמים הקהילתיים השונים ובפרט עם הגורמים המפנים את הנערים לבית רשת, כמו גם בשותפות פעילה של גורמים אלה בועדות השונות של בית רשת.

סוגיה נוספת המתקשרת לסוגיית הגיוס למקום היא קביעת סדרי העדיפויות בבית רשת, כאשר אחד מעקרונות הפעולה של צוות המקום הוא שהנער בעדיפות עליונה למערכת. במלים אחרות, הנער נמצא במרכז הבמה וטובתו קודמת לטובת הצוות של המקום. בהתאם, "אנחנו מקבלים כל נער, יש לנו דוגמא של נער ... שאף אחד לא חשב שהצוות יסכים לקבל אותו חזרה... והצוות החליט שקודם כל הנער". מובן שאחד מחסרונות של עקרון זה הוא שבמקרים שבהם מתקבלים נערים שאינם מתאימים למקום הדבר עלול לפגוע בהליך הקבוצתי ולהוביל לשחיקת הצוות. במלים של אחד מחברי הצוות: "מערכת שהייתה רוצה לשמור על עצמה אז קודם כל לא מקבלת נער ששבר את כל בתי הספר שהיה בהם...".

לסיכום, נאמן לאידיאולוגיה של המלחמה על כל נער, מאפשר בית רשת כניסה לרוב הנערים העומדים בקריטריון הגיל והניתוק. עובדה זו מצריכה גמישות רבה בהתאמת העבודה הטיפולית לקבוצות הנערים השונות.

מטרות ודרכי העבודה עם הנערים

העבודה עם הנערים בבית רשת היא שילוב של מטרות-על ומטרות פרטניות. מטרות-העל, המתאימות לכל נער המגיע למקום, הן ההתארגנות הראשונית, ההערכה ועריכת האבחון, קידום תפקוד הנער במהלך השנות בבית רשת ולבסוף התאמה למסגרת המשך.

מעבר לכך, כאמור, קיימות גם מטרות אישיות עבור כל נער ונער, הנקבעות בשותפות עם הנערים. מטרות אלו מתגבשות בפגישות של הצוות הטיפולי ובפגישה השבועית של העובד הסוציאלי עם הנער, פגישה שבה מגדירים יחד מטרת עבודה לאותו השבוע. כך, למשל, אם בשבועות הראשונים לאחר כניסת הנער למקום המטרה העיקרית היא ההכרות עמו, הרי שבשלב הבא המטרה תהיה שיפור התפקוד וסוגיית ההגעה, ואילו המטרות בשלבי שהותו האחרונים תהיינה האבחון או השמתו במסגרת.

מעבר לכך, ניתן לדבר גם במונחים של רצון הצוות להעניק לנערים במקום חווית הורות טובה ומתקנת. דבר זה בא לידי ביטוי, למשל, במתן מקום מרכזי לדברים החיוביים, הנורמטיביים על חשבון ההיבטים השליליים בהתנהגות הנער. מבחינה טיפולית דבר זה בא לידי ביטוי, למשל, ברצון הצוות לנסות לתת ביטוי לדברים הטובים בכל נער ונער. לדוגמא, באווירה של הבית שכיחים הרבה יותר החיזוקים החיוביים ופחות הצעקות וההוראות. דוגמא נוספת היא "כוכב רשת", כאשר יתכן מצב בו נער שעשה את מספר העבירות הגדול ביותר באותו השבוע עדיין יהיה ה"כוכב של רשת", משום שתחרות זו מחדדת את הדברים החיוביים שעשה אותו נער במהלך השבוע.

גישה מרכזית בעבודה הטיפולית במקום היא גישת הכוחות. הכוונה היא לחזק את החוסן של הנערים על ידי חיזוק כוחותיהם – העשרת האפשרויות העומדות בפניהם תוך כדי חיזוק רמת עמידותם כלפי גירויים שאליהם הם נחשפים מחוץ לבית רשת. במקביל, קיימת שאיפה למנוע ולצמצם עד כמה שניתן את הדפוסים השליליים שאיתם מגיעים הנערים לבית רשת, בד בבד עם רצון שהוא "... יתרגל, יסתגל לתהליכים של חברות". ובהקשר זה של תהליכי חברות מחודשים, עקרון עבודה נוסף הוא יצירת חיבור מחדש או רכישה מחדש של אמון במסגרת, בממסד, ובאנשים מבוגרים כנציגי אותו הממסד. דוגמאות נוספות לעבודה על פי גישת הכוחות ניתן לראות בעובדה כי הנערים שותפים פעילים בועדות ההערכה שמחליטות על מקום השמתם, כמו גם בעובדה כי הם שותפים מלאים בבניית מטרות העבודה בבית רשת.

חשוב לציין שלצד גישת הכוחות, במקביל לפתיחות ולקבלה, ניתן דגש נרחב על סוגיית הסמכות והגבולות. במלים אחרות, בד בבד עם הניסיון ללכת לקראת הנער, להכילו ולראות את הצדדים החיוביים שבו, קיים גם הגבול שאותו מציב הצוות והוא נשמר בקפדנות. כך, למשל, אם הנער חסר מוטיבציה לחלוטין, אזי עם כל ההבנה והאמפתיה שיחוש הצוות כלפיו, שהותו במקום תסתיים.

הסביבה הטיפולית

העשייה הטיפולית עם הנער משלבת בין עבודה קבוצתית לבין עבודה פרטנית. כלומר, בשלבי הקליטה הראשוניים העבודה עם הנער מתמקדת בעיקר במישור הפרטני ובהמשך, עם התקדמותו במקום, מתאפשרת לו כניסה לתהליך הקבוצתי. יחד עם זאת, חשוב לציין כי עם

כניסת הנער לתהליך הקבוצתי לא נעלמת ההתייחסות הפרטנית, אלא שהיא ממשיכה ומתקיימת – למשל, באמצעות שיחות אישיות או תחרות "כוכב רשת", הבודקת הישגים אישיים שבועיים. ככלל, לכל הנערים יש מערכת שעות מסודרת לכל יום. יחד עם זאת ניתנים מענים מיוחדים שנבנו במקום עבור הנערים הזקוקים ליחס אישי יותר. כאמור, לא מעט מאנשי הצוות שרואיינו ציינו כי רבים מהנערים המגיעים לבית רשת מתאפיינים בכוחות יחסית דלים ועל כן הם זקוקים ליחס אישי ולעבודה פרטנית. כמענה לצורך זה נבנתה עבור כל נער מתקשה תכנית מיוחדת, אישית. כך, למשל, כדי למנוע התנגשויות וכניסה לקונפליקטים מיותרים עם חברי הקבוצה, מגיעים נערים מסוימים בשעות הצהריים, כאשר רוב נערי הקבוצה מתפזרים לבתיהם. לחילופין, מוצמד אל נערים ונערות המתקשים לעבוד בקבוצה איש צוות המעניק להם יחס אישי במהלך כל יום הפעילות. עם התקדמות תהליך העבודה עמם ועליה במוטיבציה, מועלות גם הדרישות לתפקודם ומעורבותם של הנערים.

לעומת העבודה הפרטנית, העבודה הקבוצתית – הנעשית הן ברמת של קבוצת הנערים הנפגשת פעם בשבוע לתהליך דינאמי והן ברמת תפקוד הבית עצמו על מרכיביו השונים – מושתת על העיקרון שלפיו הקבוצה מהווה כוח טיפולי והסוציאליזציה הקבוצתית עשויה להיות מנוף לשינוי, שכן, "ברגע שהילד פתח פה את הדלת, הוא חלק מקבוצה הנקראת אותו מחזור בבית רשת. הקבוצה היא חלק מהכוחות שפועלים על הנער ולא רק המטפלים".

העבודה הקבוצתית מתמקדת בשתי קבוצות עיקריות. קבוצה אחת מונחית על ידי עובדת סוציאלית מצוות המקום. המתקבלים אליה עוברים ראיון קבלה שיוצר מחויבות לתהליך הקבוצתי. הנושא המרכזי של קבוצה כזו יכול להיות, למשל, השימוש בסמים ובאלכוהול, אבל הוא יכול לגעת גם בתכנים שונים הרלוונטיים לגיל ההתבגרות. במקביל פועלת קבוצת המונחות על ידי צוות ההדרכה, כאשר נערים שלא משתתפים בקבוצה המונחית על יד העובדת הסוציאלית עדיין מקבלים טיפול קבוצתי באמצעות אומנות, למשל.

היבט נוסף של הסביבה הטיפולית קשור לשימוש בצוות בתור משאב של הסביבה הטיפולית. כל הצוות שותף לתהליך הטיפול בנער, החל מצוות ההדרכה וכלה באם הבית ובת השירות הלאומי. מאפיין זה של הסביבה הטיפולית מאפשר לנערים מגוון מאוד רחב של דמויות הזדהות, ולמעשה, כל נער יכול למצוא לעצמו את דמות ההזדהות המתאימה לו ביותר. כמו-כן, מתוך האמונה כי מערכת היחסים בתוך הצוות מקרינה על הנערים, היא מהווה דוגמה לתפקוד של בית בריא ותקין לעומת המודל שהם חווים לעיתים בביתם. היבט נוסף המתקשר לסוגיה זו הוא התיאום בין אנשי הצוות. כלומר, גם במידה שלכל אחד מאנשי הצוות יש אופי וראייה מקצועית ייחודית שלו, עדיין קיים תיאום בין אנשי הצוות, כך שהצוות יודע ומעודכן לגבי המטרות הטיפוליות של כל נער ונער ובכך נמנעים מסריס סותרים לנערים.

עקרונות טיפוליים שמנחים את הרצף הטיפולי בין יחידת הקלט למרכז היום

במהלך תקופת ההערכה עלתה סוגיית מועילות ונחיצות ההפרדה בין יחידת הקלט למרכז היום. על פי המודל הראשוני של בית רשת, מרכז היום, יועד לאוכלוסיית הנערים המפגינים כוחות רבים יותר והמסוגלים לעבוד עבודה קבוצתית ולהתמיד במטלות ובמשימות המוטלות עליהם, ואילו, יחידת הקלט, יועדה לנערים המתאפיינים בכוחות כוחות, דבר הבא לידי ביטוי, למשל, בהעדר יכולת התמדה או בקושי להשתלב בעבודה קבוצתית. במרוצת הזמן נוכח הצוות כי הרצון לשמר את החלוקה הזאת הציבה בפניהם קשיים מרובים; למשל, קושי מרכזי אחד נובע ממאפייני הנערים המגיעים לבית רשת, שכן ההפרדה נועדה לתת מענה לשתי אוכלוסיות שונות מבחינת הכוחות שהן מפגינות. בסופו של דבר נוכח הצוות כי, למעשה, הרכב הנערים הוא הומוגני למדי מבחינת הכוחות והיכולות שנערים אלו מפגינים. אנשי צוות סברו שההבדלים בין היחידות היו במידת תשומת הלב הפרטנית שהנער זקוק לה. כמו-כן, נוצר קושי יום-יומי בהפרדה מבחינת הקצאת משאבים נפרדת של צוות וציוד לכל אחת מהיחידות. נראה גם כי הנערים עצמם התקשו לקבל את החלוקה המלאכותית בין היחידות. ההפרדה המוחלטת בין יחידת הקלט למרכז היום יצרה חיכוכים רבים עם הנערים והנערות.

בעקבות הערכה של יעילות החלוקה בין שתי היחידות עוצב מודל עבודה שונה. במודל זה הפכה יחידת הקלט ליחידת אינטייק לימים ספורים בלבד. יחידה בה נעשה איסוף מידע ראשוני הכרות ואבחון ראשוניים והחלטה לגבי התאמת הנער לבית רשת. פונקציה נוספת של יחידת הקלט היא האוריינטציה של הנער לכללים ולגבולות: "...יש לנו מספר ימים 'נקיים' שכל נער אנחנו רואים אותו אחד על אחד, הוא עדיין לא משתלב בפעילות של כולם ובה מסתכמת בעצם השהייה שלו בקלט". כלומר, לא עוד יחידה נפרדת שבה שוהים הנערים מתחילת שהותם במקום ועד סופה, אלא מעין יחידת קליטה, מיון והכנה לכניסה ליחידה המרכזית שבה שוהים ביחד נערים שבעבר חלקם שהו במרכז היום וחלקם ביחידת הקלט. כמו-כן ליחידת הקלט משמשת לעיתים מענה פרטני, זמני או ממושך, לנערים הנפלטים מקבוצה ליום או תקופה יותר ארוכה, או מתקשים להשתלב בה מלכתחילה. היחידה המרכזית בבית רשת היא מרכז היום. יחידה זו מרכזת את רוב הטיפול בנערים.

העיקרון שמנחה את הרצף הטיפולי בין יחידת הקלט למרכז היום מבוסס על מרכזיותה של הקבוצה. התפיסה היא שהקלט הנו חלק אינטגרלי ממרכז היום והנערים שנמצאים בקלט הם בחלקם אותם הנערים שנשרו מהקבוצה, כלומר, לא התאימו לעשייה הקבוצתית.

היבט נוסף הקשור לרצף הטיפולי בין יחידת הקלט למרכז היום קשור לעובדה כי רצף זה מאפשר מענה יותר אישי ופחות מוכתב מראש. אם בעבר הנער שובץ בשלבים הראשונים שלו בבית רשת ליחידת הקלט ורק בשלבים המתקדמים יותר עבר למרכז היום, הרי שהמסלול הנוכחי הרבה יותר אישי. המענים ניתנים לא על פי הרצף הכרונולוגי המוכתב מראש אלא על פי הצרכים האישיים של הנערים. כך, למשל, מתאפשר מצב שבו נער, שבדרך כלל עובד בעבודה קבוצתית,

מגיע באחד מהימים במצב רוח לא טוב והוא יכול להיות מופרד משאר הקבוצה לשארית היום. במילים אחרות, הקלט הפך להיות מענה פרטני, זמני או ממושך, לנערים הנפלטים מקבוצה ליום או תקופה יותר ארוכה, או המתקשים להשתלב בה מלכתחילה.

ההשמה

עקרון המנחה את תהליך ההשמה הוא מציאת מקום השמה בהתאם ליכולת הנער ולמצבו. הפנייה למקום ההשמה נעשית בהתאם לתוצאות ההערכה והאבחון שנעשו בבית רשת. במציאת מקום השמה עדיפות ניתנת לשילוב הנער בקהילה. רק במידה שאין מענים מתאימים בקהילה עולה האפשרות של סידור חוץ-ביתי. בבית רשת יש עובד השמה שתפקידו לעקוב אחר התאקלמותו של הנער במקום ההשמה. הפרידה מבית רשת לא נעשית עם סיום השהות בבית רשת אלא נערך מעקב המאפשר לבחון את מידת ההשתלבות של הנער במסגרות המשך. למודל זה, השונה מהטיפול המסורתי הדוגל בפרידה מהנער עם סיום הטיפול בו, חשיבות בסיפוק תחושת רצף לנערים שחוו בעבר התנסויות של ניתוק.

פיתוח דרכי עבודה חדשים עם נערים ו/או אוכלוסיות חדשות של נערים

במהלך תקופת ההערכה חלו שינויים הן בהרכב האוכלוסייה של הנערים המגיעים למקום והן בשיטות העבודה איתם. בהקשר לשינוי בהרכב האוכלוסייה, על פי תיאור העובדים הגיעו יותר נערים הממוקמים בקצה הרצף הטיפולי; כלומר, כאלה המתאפיינים בפרופיל קשה של העדר השתלבות. אחת הסיבות לכך היא: "...אם פעם כל נער שלא היה בבית ספר כמה ימים אישרו לו להגיע לבית רשת היום זה לא ככה... ואז נוצר מצב שמי שמגיע לפה הוא מגיע באמת במצב קשה". בנוסף מגיעים למקום יותר נערים הזקוקים להתערבות בשעת משבר ויותר נערים שהימצאותם בבית רשת היא בצל החוק. קליטת נערים הנמצאים במשבר או המגיעים לאור צו בית משפט מצריכה פיתוח מיומנויות מיוחדות של אבחון והערכה שכן "...נער מגיע יומיים הוא פה ואחר כך ישר צריך לתת המלצות ו... אין לי את כל התהליך של השלושה חדשים להכרות מעמיקה עם הנער... כניסה ויציאה של נערים כל הזמן".

גורמים עמם קיים שיתוף פעולה מחוץ לבית רשת

ככלל, נראה כי יותר ויותר גורמים בקהילה מכירים את בית רשת כמקום מתאים לבני נוער המנותקים ממסגרת. בהתאם "רמת התרומות וההתנדבות לבית עלתה... יש תכונה סביבנו, הרבה יותר... ממש מכירים אותנו עוד יותר". וגם "חושבת שיש יותר אנשים שמודעים לזה, מודעים לבית רשת". סוגיה נוספת שהתפתחה בהקשר זה היא סוגיית היזמות העסקית, אם כי חשוב לציין כי מדובר בפרויקט עירוני ולא בפרויקט המופעל בלעדית על ידי צוות בית רשת. מדובר בניסיון, שלו שותפים גם אנשי צוות מבית רשת, לפתח קשרים שונים עם גורמים בקהילה

ולהעסיק נערים בוגרים שאינם חוזרים למסגרת לימודית כלשהי בהפקה של שלטים, שלטי חוצות, גיטן או מאפייה.

קיים שיתוף פעולה הדוק בין בית רשת ובין מחלקות הרווחה, גם מבחינת ההפניות וגם מבחינת האינטנסיביות של עבודה עם נערים. לגבי שיתוף הפעולה עם מחלקת החינוך, במהלך תקופת ההערכה התקיימו דיונים לקידום התיאום ושיתוף הפעולה. כתוצאה מכך חל שיפור בעבודה המשותפת עם מחלקת החינוך בכל הקשור לשלב קליטת הנערים. כיום קיימים תיאום ודיווח מסודר עם מחלקת החינוך לגבי הגעת הנערים לבית רשת. כמו-כן קיים שיתוף פעולה פורה בסוגיית הגדרת מטרות ההשמה של הנערים עם סיום שהותם בבית רשת. כאן חל שינוי והוא בהעלאת רף הציפיות. כלומר, אם בעבר השמה הייתה לאו דווקא במסגרת אלא גם המשך פגישות טיפוליות, הרי שכעת "הרף הוגדר בצורה מאוד ברורה, מסגרת, שתהיה כמה שיותר פורמאלית".

עבודה עם קבוצות ייחודיות

בבית רשת נעשה מאמץ להתאים את דרכי העבודה למאפיינים של קבוצות ייחודיות. כך, למשל, מועסקות בבית רשת מדריכה דוברת רוסית ומדריכה דוברת אמהרית. כמו-כן פעלה קבוצה לעולים חדשים בלבד "עשינו כאן קבוצה... רק של עולים שאיתם דיברנו על עלייה, על מה היה ברוסיה, כל אחד הדברים שלו, על העלייה לארץ, על המטוס... כן עשינו משהו ייחודי לנושא הזה, זה היה ממש, ממש טוב, מאוד מוצלח". קשיים רבים עולים בעבודה עם נערים עולים לא יהודיים, ולכן על פי התנסות הצוות: "המשבר שלהם בישראל זה הרבה יותר חזק מאשר אלו שהם יהודים. וחייבים להדגיש את זה...". כאן השאלה הנשאלת היא, האם ניתן לסווג את אוכלוסיית הנערים היהודים והלא-יהודיים בתור קבוצה אחידה אחת בעלת צרכים דומים, או שמא יש מקום לפתח דרכי עבודה מעט שונות עם אוכלוסייה ייחודית זו. קושי נוסף שהצוות חווה הוא בהתאמת דרכי העבודה עם נוער חרדי לאור העובדה שכללי המסגרת ומאפייניה אינם מותאמים לנוער זה.

עבודה עם הורים

חלק מהראייה המערכתית של העבודה בבית רשת היא שההורים מעורבים ושותפים לתהליך שעובר הנער ולכן יש לשמור על קשר עמם. בהתאם לראייה זו מתקיימות קבוצות הורים בבית רשת. אחת המסקנות שהובילה להקמתה של הקבוצה הייתה ש "נער לא יעשה שינוי רציני אלא אם ההורים גם יעשו איזשהו שינוי ויהיו שותפים לתהליך שקורה פה...". בשלב הראשון הכוונה הייתה להקים חוג הורים, "היכנסו מפגשי הורים פעמים או שלוש לכל מחזור. בהתחלה כדי לספר קצת על בית רשת כי יש הורים שתופסים את המקום כאילו בית ספר, אז התחלנו להסביר את מהות המקום...". בשלב זה התקיימו שתי קבוצות נפרדות – אחת לדוברי רוסית ואחת לילידי הארץ – ושתיהן נוהלו והופעלו על ידי גורמים מחוץ לבית רשת. הקבוצה של

ההורים דוברי רוסית הופעלה במתנ"ס המקומי ואילו את הקבוצה של ההורים ילידי הארץ הפעילו מנחים מטעם בית הספר להורים. בהמשך התברר כי "...הקבוצות היו מאוד טובות, המשוב היה מאוד טוב אבל לא היה שום קשר בין הקבוצות ובין הפעילות של בית רשת. המנחה לא הכירה את המסגרת". לאור זאת נעשה שינוי והקבוצות מתקיימות בבית רשת. אחד מאנשי הצוות בבית רשת, יחד עם מדריכה דוברת רוסית, מעביר את קבוצת ההורים. כתוצאה מכך אין הפרדה בין ההורים ויש חיבור וקשר ישיר בין מה שקורה בקבוצה לבין מה שקורה בבית רשת.

מודל העבודה עם ההורים בבית רשת שונה מהמודל המקובל של טיפול בנוער מנותק שבו ההתמקדות היא אך ורק בנער, כפי שביטאה זאת אחת העובדות: "זה יופי... גם לילדים זה טוב, זה כיף, הם מתגאים בזה שההורים שלהם באים אחרי הצהריים, בערב לפה... הקבוצה תורמת המון, הם באים, הם רואים את הבית. הם רואים איפה שהילדים שלהם נמצאים". ואילו בראיון אחר נאמר כי "... בזכות הקבוצה הזאת אני יכול לומר שהקשר עם ההורים השתפר פלאים. הורים מרשים לעצמם יותר להתקשר אלי בטלפון ולשאול 'מה עם הילד?'"

עקרונות פעולה של קורת הגג

קורת הגג היא יחידה בבית רשת שהחלה לפעול באמצע השנה הראשונה של ההערכה. מטרתה העיקרית של יחידה זו היא הענקת קורת גג מיידית לנערים שמסיבות שונות – בדרך כלל סביב סכסוכים וקשיים עם הוריהם – נותרים חסרי קורת גג. במובנים רבים, ובניגוד למרכז היום, קורת הגג נמצאת עדיין בתהליך של התגבשות והתהוות, דבר הבא לידי ביטוי בעקרונות פעולה הנמצאים עדיין בתהליך גיבוש.

מספר מאפיינים מייחדים את קורת הגג. ראשית, הדגש ביחידה זו הוא על מתן שירות לשעת משבר בתוך הקהילה, כאשר האוכלוסייה המופנית למקום מתגוררת בעיר עצמה או בסמיכות אליה. מאפיין ייחודי נוסף הוא עצם הקשר האינטגרלי עם מרכז היום והאפשרות להציע רצף טיפולי בין קורת הגג לפעילויות במהלך היום במרכז היום. לאור מיקומה של היחידה בתוך הקהילה, מושם דגש על עבודת תיווך וגישור עם ההורים כמו עם גורמים קהילתיים רלוונטיים נוספים.

מאפיין נוסף של קורת הגג הוא אפשרות השהייה המקסימלית של שבועיים עד חודש במקום. הסיבה העיקרית לכך היא שקורת הגג מתפקדת כמעין "חדר מיון" לבעיות האקוטיות המתעוררות וצוות, מקום שבו מגיע נער, מאובחן ולאחר התערבות קצרת מועד נשלח חזרה למשפחתו או לחילופין, למקום השמה אחר להמשך הטיפול. זוהי גם אחת הסיבות לעובדה שמדובר ביחידה קטנה המכילה ארבע מיטות בלבד, ועל כן היא לא ערוכה לקליטת קבוצות גדולות של נערים. מעבר לכך, חשוב לציין כי האפשרות לשהות מוגבלת במקום יוצרת תמריץ למציאה מהירה של פתרונות. היא יוצרת לעיתים מחויבות בקרב ההורים ליטול אחריות ולסיים

את הסכסוך עם הנער. כמו-כן היא יוצרת תמריץ עבור הגורמים השונים בקהילה לחפש מיידית פתרונות הולמים להמשך.

ככלל, קורת הגג מיועדת יותר לנערים מאשר לנערות. הסיבה לכך היא בעיקר טכנית (מספר מיטות מצומצם) ולא אידיאולוגית. בדומה לעיקרון הפעולה של מרכז היום, גם כאן סוגיית הזמינות והמיידיות מהותיים. נער הנקלע למצב שבו הוא חסר קורת גג יכול להגיע מיידית למקום. אפשרות זו מהווה תרומה ייחודית של בית רשת לקהילה ולגורמים הטיפולים, שכן: "...אם באמצע הלילה יש משבר, לא צריך לרוץ אל מחוץ לעיר, יש משהו עירוני...". הקליטה מתאפשרת בשני ערוצים, הערוץ הרגיל וערוץ החירום, כאשר בשניהם תנאי הכניסה הוא אישורה של פקידת סעד או אישור הורים. ברוב המקרים, הקליטה נעשית בהסכמת הורים והם אלו החותמים על אישור הכניסה למקום.

בקליטה הרגילה הנעשית במהלך היום מגיעים נערים דרך הפניה משירותי רווחה שונים. נערים עשויים להגיע גם דרך שירות מבחן; למשל, נערים הנמצאים במעצר בית וההורים אינם מסוגלים למנוע מהנער לשוטט, או שהם מתקשים להכיל אותו שעות רבות בבית. במקרים כאלה יש אפשרות להציע לנערים רצף טיפולי בין קורת הגג למרכז היום. הנער נקלט בשתי היחידות של בית רשת; כלומר, הוא שוהה במהלך היום במרכז היום והוא לן בקורת הגג. כאן חשוב לציין כי בעצם רוב הנערים הלנים בקורת הגג נמצאים במרכז היום במהלך היום.

לגבי קליטות החירום המתבצעות בלילה, הנוהל הוא שהפניה למקום מתבצעת בהליך כניסה מסודר שבו נער המגיע למקום מופנה למשטרה, ושם הוא נפגש עם פקידת הסעד הכוונת העורכת עימו הכרות ראשונית והמתרשמת האם הנער יכול לשהות בקורת הגג. אחת הנגזרות של אפשרות הקליטה במצבי חירום היא שבכל לילה – גם בלילות בהם לא שוהים נערים בקורת הגג – נקבע מדריך כונן, אם כי חשוב לציין כי באופן כמעט רציף שוהים נערים בקורת הגג.

צורך באבחון מהיר וטיפול בשעת משבר הינם עקרונות מרכזיים של העבודה בקורת הגג. ברבים מהמקרים ניתן לאבחן בשלבי העבודה הראשונים אם מדובר במשבר הדורש התערבות ארוכת-טווח או במשבר שאותו ניתן לפתור בזמן יחסית קצר. במידה שמדובר במשבר רציני, המתבטא בקושי להביא לחזרת הנער בתוך פרק זמן קצר לביתו, אזי מפנים אותו למקום אחר. במקרים אחרים, שבהם ניתן לעבוד עם הנער על חזרה לביתו, העבודה מתאפיינת במספר היבטים. ראשית, אופי העבודה במקום הוא של התערבות בשעת משבר; כלומר, דגש רב מושם על בירור, גישור ותיווך בין הצדדים המעורבים בסכסוך. התערבות זו כוללת עבודה עם הנער, עם הוריו ועם רשויות רלוונטיות האמורות לסייע בפתרון המשבר.

מרכיב הזמן הקצר של השהות במקום מהווה את הרציונל למאפיין נוסף של העבודה בקורת הגג והוא האינטנסיביות והמיידיות של העשייה, הבאה לידי ביטוי, למשל, בפגישות כמעט יום יומיות של העובדת הסוציאלית עם הנער ועם הוריו. סיבה נוספת לאינטנסיביות העבודה במקום

היא שקורת הגג נסגרת בסופי השבוע והנערים אמורים לחזור לביתם במהלך השישי-שבת. בהתאם, בהחלט יתכן מצב שבו נער מגיע לקורת הגג ביום חמישי וכבר ביום שישי הוא אמור לחזור לביתו לסוף השבוע. מאידך, לא תמיד ניתן לשלוח את הנער הביתה, ובמקרים אלה הצוות מחפש עבורו פתרון חלופי תחילה בקהילה – למשל, שהות אצל קרובי משפחה – ובמידה שגם פתרון זה אינו מתאפשר, נשלח הנער למקלט בעיר אחרת, משם הוא חוזר לקורת הגג ביום ראשון.

עיקרון פעולה נוסף הוא גמישות הסביבה הטיפולית. גם כאן, בדומה למרכז היום, יש רצון להתאמת אופי המסגרת וכלליה לצרכיו של כל נער ונער. מאחר שבדרך כלל נערים המגיעים לקורת הגג נמצאים במשבר, הרי שעבור חלקם תכנית העבודה המלאה של בית רשת לא תתאים, כי, למשל, בשעת משבר הם לא פנויים ללמידה. עבור נערים אלו תותאם תכנית גמישה יותר, המעניקה מרחב רב וזמן פנוי. מאידך, ישנם גם נערים שדווקא בזמני משבר זקוקים לסדר ולחוקים, כאשר "... דווקא בשעת המשבר הגדולה, הסדר, הארגון, מארגנים ומרגיעים". מרכיב הגמישות בסביבה הטיפולית בא לידי ביטוי גם, למשל, בהתאמת היציאות מחוץ לקורת הגג בשעות אחר הצהריים, כאשר מלבד אלו השוהים במעצר בית, הנערים יוצאים על פי התכנית הטיפולית האישית שנקבעה עבורם.

מעבר לכך, מושם דגש על התארגנות וסדר יום בקורת הגג. בניגוד לתקופה הראשונית של פעולת קורת הגג שהתאפיינה בשעות שהייה לא מסודרות ולא מאורגנות, עם התפתחות דרכי העבודה בקורת הגג הורכב לוח זמנים מובנה, מסודר ומאורגן, המהווה מעין המשך ללוח הזמנים של מרכז היום. סדר זמנים זה בא לידי ביטוי, למשל, בקיומה של שיחת פתיחה כל יום ובקיומה של שעה קבועה לארוחת הערב, דברים המארגנים ומסדרים את המשך היום הן עבור הנערים והן עבור צוות המדריכים של היחידה.

הדרכה למדריכים הוא עקרון שפותח במהלך תקופת פעילות קורת הגג. בקורת הגג עובדים שלושה מדריכים, המקבלים הדרכה קבוצתית קבועה אחת לשבועיים עם העובדת הסוציאלית של היחידה. צורך זה בקבלת הדרכה עלה מהשטח, שכן, למרות שהעובדת הסוציאלית של היחידה זמינה 24 שעות ביממה, הרי שרוב הזמן המדריכים עובדים באופן עצמאי ונמצאים לבד בשטח, דבר העשוי להיות מורכב במיוחד בתחילת הדרך, כאשר הדברים לא תמיד ברורים לחלוטין. יתרון נוסף בקיומה של ההדרכה הוא שנוצרת שפה משותפת בין שלשת המדריכים המאפשרת תגובה אחידה במקרה של פניה אליהם מאחד הנערים. הדרכות אלו משמשות גם בתפקיד של פיקוח, שכן הן מאפשרות את בדיקת ההתאמה למקום. סוגיה זו חשובה לנוכח העובדה כי המדריכים חווים קשיים רבים והתחלופה ביניהם יחסית גבוהה. כתוצאה מתחלופה גבוהה זו, ועל בסיס לקחי העבר, היום מדריך חדש לא מתחיל לעבוד מיידית בקורת הגג, אלא משמש מספר ימים הוא עובד בבקרים במרכז היום עם כל הצוות כדי שהמדריך יכיר את הנערים וגם שהצוות יוכל להכיר ולהעריך את התאמתו לעבודה בקורת הגג.

כאמור, נער יכול לשהות במקום עד תקופה מקסימאלית של חודש ימים, אם כי קורה שהוא שוהה גם מספר ימים מעבר לחודש זה אם מסתמן עבורו פתרון אפשרי. ברוב המקרים המשבר נפתר בכך שהנער חוזר לביתו ולמשפחתו. מאידך, אם לא נמצא פתרון הולם לבעייתו בתום חודש שהותו במקום, נשלח הנער למקום אחר להמשך הטיפול.

רקע של הנערים

ההערכה כוללת נתונים על 169 נערים ששהו במרכז היום ו-43 נערים בקורת הגג. להלן מוצגים נתוני הרקע על הנערים ששהו במרכז היום, ובהמשך יוצגו נתוני רקע על הנערים בקורת הגג. לגבי 120 נערים מתוך ה-169 מולא כל מערך ההערכה המחקרית המאפשר להשוות בין הנתונים בתחילת השהות בבית רשת לסיומה. ארבעים ושמונה משתתפים (28.4%) שהו רק ימים ספורים בלבד (לא מחזור שלם) ולכן מולא לגביהם רק טופס מקוצר של נתונים דמוגרפים. הסיבות לשהות הקצרה של נערים אלה כללו בעיות ביחסים עם נערים אחרים במסגרת, העדר עניין בפעילויות השונות, העדר תמיכה מצד בני משפחה וכן קושי לפעול על פי כללי ההתנהגות של המסגרת.

מבין 169 משתתפים, 121 הם נערים (71.6%) ו-48 נערות (28.4%). ממוצע הגילאי של הנערים הוא 15 (ס.ת. 1.37), כאשר טווח הגילאים הוא 12-18. חלוקת ארץ המוצא בין הנערים מצביעה על חלוקה כמעט שווה בין נערים ילידי הארץ לנערים עולים. 85 נערים (50.3%) הם ילידי הארץ ו-84 (49.7%) נולדו בארצות אחרות. לגבי הנערים העולים, 61 מהם ילידי ברית המועצות לשעבר, 19 ילידי אתיופיה, שני נערים ילידי צפון אפריקה, נער אחד יליד צרפת ואחד יליד ארגנטינה. ממוצע הוותק של הנערים העולים בארץ הוא 3.39 שנים (ס.ת. 4.3). רוב הנערים (61%, 103) הגדירו את עצמם כחילונים. אנשי הצוות ציינו כי ידוע להם לגבי 26 נערים (15.4%) שיש להם ליקויי למידה כלשהם, בין היתר הפרעות קשב וריכוז. יחד עם זאת ציינו אנשי הצוות לגבי 67 נערים (40%) כי אין להם מידע בנושא. לגבי יכולת הקריאה של הנערים בעברית, צוין לגבי מספר קטן של נערים שהם מתקשים בקריאה וכתובה בעברית (9 נערים קוראים בניקוד בלבד ושני נערים אינם יודעים כלל לקרוא; 25 נערים כותבים בשגיאות רבות).

המידע שניתן לגבי הסיבות להפסקת הלימודים אצל 120 נערים שעליהם מולאו הערכות מלאות מצביע על כך ש-94 נערים (78.3%) החליטו בעצמם על הפסקת לימודיהם ובמקרה של 22 נערים (18.3%) נוספים היה זה בית הספר שהחליט על הפסקת הלימודים. הסיבות העיקריות להפסקת הלימודים כפי שמופיעות בלוח 1 כוללות קשיים בלימודים, בעיות משמעת, בעיות ביחסים חברתיים בבית הספר, היעדרויות רבות מבית הספר ומעורבות בהתנהגות עבריינית. צוינו גם סיבות האופייניות להפסקת הלימודים בקרב העולים החדשים: קשיים עם השפה העברית וקשיי הסתגלות בישראל.

לוח 1: סיבות להפסקת לימודים * (n=120)

אחוזים	מספרים	הסיבה
66	79	קשיים בלמודים
68	82	בעיות משמעת
47.5	7	בעיות ביחסים חברתיים בבית ספר
82.5	99	היעדרויות רבות מבית הספר
48	40	מעורבות בהתנהגות עבריינית
36	43	קשר עם חברה עבריינית
21	25	קשיים עם שפה עברית
18.3	22	קשיי הסתגלות בישראל
8.3	10	שנוי מקום מגורי המשפחה
7.5	9	אי התאמת מסגרת – נער חילוני מסגרות חרדיות
6	6	שימוש בסמים/אלכוהול
5	6	בעיות קשות ביחסים המשפחתיים
3	5	צורך לתמוך כלכלית במשפחה
2.5	3	התנהגות מינית פרובוקטיבית

* עבור כל נער יתכנו מספר סיבות להפסקת הלימודים.

חברי הצוות התבקשו להעריך גם את טיב המעורבות של הנערים בהתנהגות לא נורמטיבית (לוח 2) לגבי 58 מהנערים (48.3%) צוינו בעיות עם החוק (הסיבות שצוינו כללו: עבירות רכוש, סמים, תקיפת הורים, אלימות כולל אלימות מינית, סחיטה ואיומים ונהיגה ללא רישיון). ככל הידוע לאנשי הצוות, חלק מהנערים משתמש בסמים ובאלכוהול (הערכת הצוות תואמת את דיווח הנערים כפי שיצוין מאוחר יותר).

לוח 2: מעורבות בהתנהגות לא נורמטיבית (n=120)

אחוזים	מספרים	התנהגות לא נורמטיבית
48.3	58	בעיות עם החוק
39.2	47	שימוש בסמים קלים
2.5	3	שימוש בסמים קשים
5.8	7	שימוש בדבק מגע
44.1	53	שימוש באלכוהול
.8	1	מהמר

רקע של משפחות הנערים/ות

לצוות בבית רשת היה מידע על מוצאם של 112 אבות ו-111 אמהות. לגבי המצב המשפחתי של הורי הנערים צוין לגבי כמחצית מהנערים שההורים גרושים או פרודים (62, 51.6%) ולגבי 15 נערים (12.5%), האב או האם נפטר, כך שלמעשה כשני שלישי ממשפחות הנערים הן משפחות חד-הוריות. עשרים ותשעה מהנערים (24%) מתגוררים עם קרובי משפחה או בסידור אחר בקהילה מחוץ לביתם. לגבי 35 ממשפחות הנערים (29%) צוין שהאב לא עובד ולגבי 73 משפחות (61%) האם לא עובדת. רוב הנערים חיים בסביבה משפחתית שבה יש מצוקה כלכלית וחלקם חיים במשפחות עם בעיות קשות גם ביחסים בין ההורים וגם מצוקה כלכלית והם חוו סוגים שונים של פגיעה או הזנחה כשהסוגים הנפוצים ביותר הם פגיעה רגשית והזנחה (לוח 3).

לוח 3 : **מצבי מתח שהנער חווה במשפחתו** (n=120)

מחוזים	מספרים	מצבי מתח
83.3	100	מצוקה כלכלית
28.3	34	בעיות קשות ביחסים בין ההורים
44.6	56	הזנחת הנער
51.6	62	פגיעה רגשית בנער
25.8	31	פגיעה פיזית בנער
28.3	34	התנהגות עבריינית של אחד מחברי המשפחה

הערכת צוות

120 הערכות מולאו בתחילת ובסיום שהות הנערים בבית רשת. 82 לגבי נערים ו-38 לגבי נערות. תחום מרכזי שהוערך הוא תפקוד הנערים במסגרת. תחום זה הוערך בשישה תחומים: 1. תפקוד בשעת הפעילות והתאמה לכללי המסגרת. 2. יחסים בינאישיים עם נערים בבית רשת. 3. המצב הפיזי והנפשי של הנערים. 4. יחסים עם הצוות. 5. יחסים עם נערים מחוץ לבית רשת. 6. השתלבות הנערים במשפחה וקהילה בתקופת שהות בבית רשת. נערכה השוואה בין ממוצעי הסקאלות של כל אחד מהתחומים בהתחלת שהות ובסיומה לגבי כלל הנערים והנערות ולגבי הנערים והנערות בנפרד. ההשוואה מצביעה על כך ששלושה תחומים מתוך השישה שנבדקו חל שיפור משמעותי מבחינה סטטיסטית: תפקוד בשעת הפעילות והתאמה לכללי המסגרת, יחסים עם הצוות, והשתלבות במשפחה וקהילה. לגבי תפקוד בשעות הפעילות והתאמה לכללי המסגרת שינוי משמעותי נמצא בקרב קבוצת הנערים בלבד. שינוי משמעותי בהבדלים ממוצעים של כלל קבוצת הנערים והנערות בין ההתחלה לבין סיום נמצא בשני התחומים האחרים (יחסים עם הצוות והשתלבות במשפחה וקהילה).

לוח 4: ממוצעי סקאלות הערכת תפקוד בהתחלה ובסוף השהות בבית רשת (n=120)

T	בסוף ממוצע(ס.ת.)	בהתחלה ממוצע (ס.ת.)	תפקוד בשעת פעילות והתאמה לכללי המסגרת
	(.52) 2.68	(.48) 2.57	בית רשת כללי
*2.07-	(.48) 2.68	(.45) 2.54	נערים
	(.6) 2.66	(.55) 2.65	נערות
			יחסים בינאישיים עם נערים/ות בבית רשת
	(.35) 2.71	(.39) 2.68	בית רשת כללי
	(.34) 2.72	(.35) 2.66	נערים
	(.4) 2.67	(.5) 2.72	נערות
			יחסים עם הצוות
*3.78-	(.53) 2.85	(.47) 2.64	בית רשת כללי
	(.54) 2.83	(.48) 2.61	נערים
	(.52) 2.93	(.43) 2.73	נערות
			מצב פיזי ונפשי
	(.45) 3.19	(.47) 3.2	בית רשת כללי
	(.41) 3.2	(.42) 3.21	נערים
	(.55) 3.16	(.58) 3.16	נערות
			יחסים עם נערים/ ות מחוץ לבית רשת
	(.69) 2.84	(.59) 2.69	בית רשת כללי
	(.69) 2.86	(.62) 2.68	נערים
	(.7) 2.77	(.55) 2.74	נערות
			קשרים עם משפחה וסביבה
*2.36-	(.59.) 2.79	(.56) 2.62	בית רשת כללי
	(.58) 2.8	(.54) 2.63	נערים
	(.64) 2.75	(.62) 2.58	נערות

* התחומים המצוינים בכוכבית הנם תחומים בהם חל שינוי משמעותי מבחינה סטטיסטית.

P<.001** ; P<.05*

בנוסף להערכה המפורטת של תחומי התפקוד שצוינו לעיל, אנשי הצוות נשאלו בסיום כל מחזור לגבי הערכתם הסובייקטיבית את מידת השינויים שחלו במהלך המחזור אצל הנערים בחמישה תחומים: התחום הלימודי, התנהגות בהתאם לכללי המסגרת, טיב היחסים עם נערים/ות בבית רשת, טיב היחסים עם משפחת הנער ומידת הפתיחות עם אנשי הצוות (לוח 5). מטרת ההערכה

זו הייתה לבחון את ההערכה הכללית של חברי הצוות מעבר לפריטים המובנים שנכללו בסקאלות של הערכת תפקוד הנער. תפקוד הנערה/ה בשעות הפעילויות ובצוע פעילויות לימודיות ופתיחות עם אנשי הצוות הם התחומים שהוערכו כתחומים בהם חלו השינויים המשמעותיים ביותר. הערכות נמוכות יותר של מידת השינוי צוינו בהערכות הסובייקטיביות של אנשי הצוות לגבי מערכות היחסים של הנערים עם נערים ונערות אחרים ולגבי ההתנהגות בהתאם לכללי המסגרת. בשני המדדים (מדד תפקוד הנער וההערכה הסובייקטיבית), תפקוד בשעת הפעילויות והקשר עם אנשי הצוות הוערכו כתחומים בהם חלו השינויים המשמעותיים ביותר.

לוח 5: הערכת סובייקטיבית של התחומים בהם חלו שינויים (n=120)

התחום בו חלו שינויים	ממוצע (ס.ת.)
פתיחות עם אנשי הצוות	3.5 (0.7)
בצוע פעילויות לימודיות	3 (1.4)
טיב היחסים עם נערים	2.5 (0.7)
טיב היחסים עם משפחת הנער	2 (0.5)
טיב היחסים עם נערות	2 (0.6)
התנהגות בהתאם לכללי המסגרת	1.5 (0.7)

חברי הצוות התבקשו לציין אם התעוררו קשיים בהשתלבות הנערים במסגרת ולפרט את סוג הקשיים שהתעוררו. בעוד שבתחילת השנות בבית רשת צוינו קשיים לגבי 63 מהנערים (52%), בסוף השנות צוינו קשיים לגבי 52 מהנערים (43%). ניתן לראות ירידה מסוימת במספר הנערים שלגביהם צוינו קשיים לקראת סיום השנות בבית רשת. הקשיים שצוינו היו בעיקר איחורים והיעדרויות תכופות, חוסר התמדה בפעילויות וקשיי הסתגלות למסגרת. כמו-כן, צוינו קשיים רבים נוספים כמו: חומרים ממכרים, הפגנת אלימות, פרובוקטיביות כלפי נערים ונערות אחרים, קשיי קשב וריכוז והתנהגות מינית מתירנית. בין הסימפטומים שהוזכרו בתדירות הגבוהה ביותר על ידי אנשי הצוות לגבי הנערים שהתעוררו לגביהם קשיים היו תגובות של דיכאון, עצבנות או מצב רוח ירוד של נערים. התיאורים כללו נערים "מסתגרים ושקועים בעצמם" "עצבניים" "כועסים" ו-"חסרי מוטיבציה". בעיות ספציפיות לגבי עולים חדשים צוינו לגבי 13 מהם. הצוות ציין בעיות ספציפיות לעצם היותם עולים חדשים שגרמו לקשיים בהשתלבותם בבית רשת. התייחסותם הייתה בעקב לבעיות שפה שיצרו קשיים בתקשורת ובלמודים.

הצוות נשאל גם לגבי טיב העבודה עם ההורים ושיתוף הפעולה עמם במהלך ההשמה של הנער. צוין לגבי 96 נערים (80%) שנעשתה עבודה כלשהי במהלך שהות הנער בבית רשת על הקשר בין ההורים לנער. הצוות העריך גם באופן יותר ספציפי אם חלו שינויים בקשר בין הנער להוריו במהלך השנות בבית רשת. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין ההתחלה לבין הסיום בהערכת הצוות את קשר של הנערים עם אבותיהם [התחלה, ממוצע 2.21. ס.ת. (1.37); סיום, ממוצע

2.32, ס.ת.1.4), סקלה של 1 - 4] ועם אמותיהם [התחלה, ממוצע 2.95 . ס.ת. .94); סיום, ממוצע 3.06, ס.ת.93.]. יחד עם זאת הממוצע של הערכת הקשר אם האמהות היה גבוהה מזה של הערכת הקשר עם האבות. כמו-כן נשאל הצוות לגבי טיב הקשר שהיה עם ההורים במהלך הדין על השמת הנער. ככלל היה ניסיון לשתף את ההורים בתהליך ההשמה. לגבי 75 נערים מתוך ה-88 (85%) לגביהם צוין שהתקיימו דיוני השמה, צוין שההורים היו מעורבים בצורה כלשהי בחשיבה על מקומות השמה. יחד עם זאת היו מקרים שבהם ההורים סרבו לשתף פעולה או ששיתוף הפעולה שלהם היה מוגבל עקב התנגדותם. כמו-כן, התבקש הצוות לציין את מקומות ההפניה של הנערים לאחר סיום השהות בבית רשת. מתוך 88 מסגרות שפורטו בתשובה לשאלה זו, 55 מסגרות (62.5%) היו בקהילה. המסגרות שהופיעו בתדירות הגבוהה ביותר היו קידום נוער ותוכנית היל"ה ומסגרות לימודיות תעסוקתיות.

דיווח של הנערים

דיווח הנערים כלל פריטי רקע לגבי אופן הגעתם לבית רשת. הנערים ציינו שהגורמים המפנים המרכזיים לבית רשת הם עובדים סוציאליים ממיר"ן, שירות מבחן לנוער וקצין הביקור הסדיר (לוח 6).

לוח 6 : הגורמים שהפנו את הנערים לבית רשת (n=120)

אחוזים	מספרים	הגורם המפנה
24	29	עובדת סוציאלית (מיר"ן או מסגרת מפנה אחרת)
20	24	קצינת מבחן
11.6	14	קב"ס
6.6	8	בית משפט
4.2	5	חברים
3.3	4	בית ספר
2.5	3	הורה
2.5	3	עובד איתור

הנערים נשאלו לגבי הסיבות להשתתפותם בבית רשת. היעדרות ממושכת מהלימודים וקשיים במסגרת הלימודים הוגדרו ע"י כמחצית מהנערים כסיבה המרכזית להשתתפות בבית רשת (57, 47.5%). סיבות משמעותיות נוספות להשתתפות הן אכיפת החוק (13.3%, 16), רצון להיות במסגרת (10, 8.3%), ורצון ללמוד ולהתקדם (5, 4.16%). בתשובה לשאלות פתוחות הבהירו הנערים שהיות ואין להם מסגרת ותעסוקה בית רשת מספק להם זאת: "כי אני לא במסגרת ואין לי מה לעשות ברחוב, לכן אני פה" "מפני שאין לי מסגרת, להעביר את הזמן עד שאעבור לפנימייה

שהתקבלתי אליה". הנערים התייחסו גם לכך שבית רשת משמש כמקום זמני עד שיימצא מקום מתאים יותר עבורם "אני כאן כדי למצוא מקום שיתאים לי."

ההשוואה של דיווח הנערים בתחילת המחזור לבין הדיווח בסיומם מאפשרת לבחון אם על פי דיווחם חל שינוי בקרב הנערים במדדים שנבדקו. הם נשאלו על טיב הקשר שלהם עם אנשי הצוות (יכולת לשוחח עם אנשי הצוות ולהסתדר עמם) על והיכולת להסתדר עם כללי המסגרת (לוח 7). הממצאים מצביעים על ירידה בדיווח הנערים בין תחילת המחזור וסיומו לגבי לקשיים להסתדר עם המסגרת ואנשי צוות.

לוח 7: קשר עם אנשי הצוות/השתלבות במסגרת (n=120) (אחוזים)

תשובה חיובית		טיב הקשר עם אנשי צוות/השתלבות
סוף (אחוזים)	התחלה (אחוזים)	
8.3	20	קושי להסתדר עם אנשי צוות מסוימים
45	52.5	קושי להסתדר עם כללי המסגרת

הנערים נשאלו בשאלה פתוחה על הדברים שעוזרים להם והדברים שקשה להם עמם בבית רשת. יחס אנשי הצוות (העידוד, התמיכה, האפשרויות לשוחח עמם על נושאים אישיים), הפעילויות ותוכניות הלימודים ועצם האפשרות להימצא במסגרת צוינו בתדירות הגבוהה ביותר על ידי הנערים כדברים שעוזרים להם. כמו-כן הם ציינו את חשיבות הגבולות והחוקים כמו "להתרגל לקום מוקדם בבוקר ולהגיע למסגרת" וגם "מסייעים לי לא להפוך לעברייני" (לוח 8).

לגבי נושאים שקשה להם עמם, הנושא שצוין בתדירות הגבוהה ביותר היה החוקים והכללים במסגרת (28, 23.3%). למשל, "שלא מעשנים סיגריות בתוך בית רשת", "שאסור אלימות, שאסור לעשן בבית", "לבוא בזמן" זאת לצד מטלות כמו "התורניות" שהן חלק מכללי המסגרת. כמו-כן ציינו מספר נערים את הלימודים כמעוררי קושי עבורם (10%, 12).

אחת השאלות התייחסה לדברים שהשתנו אצל הנערים מאז שהם התחילו להשתתף בבית רשת. רבים מהנערים לא התייחסו לשאלה זו. בין התייחסויות, התחומים הבולטים שצוינו הם שינויים התנהגותיים (16, 13.3%). למשל: "אני יותר רגוע", "אני שמח יותר וחברותי יותר", "שיניתי את הרגלי השינה שלי". תחומים נוספים שצוינו היו: שיפור הקשר עם ההורים (14, 11.6%) ושינויים בקשר עם חברים (10, 8.3%). כלומר, קשר עם חברים "טובים יותר" ומיעוט פגישות עם "חברים פחות טובים". הנערים התייחסו גם למשך זמן שהותם בבית רשת. 31 נערים

ציינו שמשך זמן שהותם היה קצר מידי ואלו 10 נערים (8.3%) ציינו שמשך זמן שהותם היה קצר מידי.

לוח 8: הדברים שעוזרים בבית רשת (n = 120)

אחוזים	מספרים	הנושא
22.5	27	לימודים (אנגלית, מתמטיקה)
21.6	26	יחס אנשי הצוות, שיחות עמם, עידוד, תמיכה
11.6	14	פעילויות שונות – קומיקס, ספורט אומניות וכו'
11.6	14	המצאות בתוך מסגרת, כללי המסגרת
10.8	13	קשר עם נערים/ות אחרים
5	6	לימוד מחשבים
3.3	4	אפשרות ללמוד עברית
3.3	4	מניעת שוטטות/יש עלי פיקוח
2.5	3	להעביר את הזמן
2.5	3	אוכל
1.6	2	מציאת עבודה
1.6	2	הקבוצה/שיחות
1.6	2	בית חם

על מנת להעריך אם חלו שינויים בטיב היחסים בין הנערים להוריהם, נשאלו הנערים בתחילת המחזור ובסיומו לגבי תדירות הויכוחים עם מבוגרים בביתם במהלך השבועיים האחרונים (ויכוחים לגבי יחסים עם חברים, סוג החברים, שעות חזרה הביתה, התנהגות מינית, שתיית אלכוהול, עישון סיגריות, שימוש בסמים והצאת כספים). ממצאי ההשוואה בין התחלת השהות לסיומה לא מצביעים על הבדלים סטטיסטיים משמעותיים על הנושאים האלה.

לוח 9: ממוצע של ויכוחים שעלו עם מבוגרים במהלך השבועיים האחרונים* (n= 120)

בסיס ממוצע (ס.ת.)	בהתחלה ממוצע (ס.ת.)	הנושא
(1.12) 2.10	כללי – 2.30 (1.26)	יחסים עם חברים
(1.19) 2.12	בנים – 2.19 (1.27)	
(.90) 2.19	בנות – 2.56 (1.20)	
(1.03) 1.9	כללי – 2.18 (1.0)	סוג החברים
(1.0)1 .84	בנים – 2.12 (1.02)	
(1.06) 2.13	בנות – 2.33 (0.81)	
(1.54)2.17	כללי – 2.14 (1.02)	שעות חזרה הביתה
(1.00) 1.90	בנים – 2.10 (.9)	
(1.20) 2.40	בנות – 2.33 (1.06)	
(1.44)2.47	כללי – 2.25 (1.36)	התנהגות מינית
(1.45) 2.46	בנים – 2.10 (1.39)	
(1.45) 2.40	בנות – 2.53 (1.35)	
(1.25) 2.03	כללי – 2.17 (1.23)	שתיית אלכוהול
(1.21) 1.81	בנים – 2.0 (1.18)	
(1.22) 2.73	בנות - 2.73 (1.28)	
(1.2) 2.03	כללי – 2.08 (1.16)	עישון סיגריות
(1.13)1.88	בנים – 2.0 (1.13)	
(1.29) 2.60	בנות – 2.40 (1.35)	
(1.46) 2.58	כללי – 2.28 (1.44)	שימוש בסמים
(1.48) 2.51	בנים – 2.15 (1.42)	
(1.35) 3.00	בנות - 2.64 (1.49)	
(1.06) 1.88	כללי – 1.81 (.93)	הוצאת כספים
(.90) 1.67	בנים – 1.76 (.90)	
(1.15) 2.64	בנות – 2.0 (1.10)	

* הסקאלה נעה בין 1 ל-4.

מדד נוסף שבחן שינוי בקרב הנערים הוא מדד הערכה עצמית. הנערים מילאו את שאלון הערכה עצמית של רוזנברג שנועד לבדוק אם חל שינוי בהערכתם העצמית בין תחילת המחזור לבין סיומו. הנתונים מצביעים על הבדלים סטטיסטיים משמעותיים.

לוח 10 : שאלון הערכה עצמית של רוזנברג (n= 120)

T	בסוף ממוצע(ס.ת.)	בהתחלה ממוצע(ס.ת.)
**3.04	2.44 (.33)	2.23 (.46) – כללי
	2.46 (.28)	2.26 (.41) – נערים
	2.41 (.6)	2.15 (.43) – נערות

קורת גג

הערכת קורת הגג כוללת 43 נערים ונערות ששהו בה במהלך תקופת ההערכה . 28 מהם נערים (65%) ו-15 נערות (35%). ממוצע הגילאים שלהם הוא 15.6 (ס.ת. 1.48) כאשר 20 מהם (46.5%) ילידי הארץ ו-23 (53.4%) נערים עולים חדשים (14 ילידי ברית המועצות לשעבר, 5 נערים ילידי אתיופיה, 2 ילידי ארה"ב ואחד יליד צרפת) הגורמים המפנים העיקריים לקורת גג הם העובדים הסוציאליים של מיר"ן (10, 23.2%) פקידי סעד (5, 11.6%) עובדים סוציאליים (7, 15%) בלשכות לשירותים חברתיים וקציני המבחן (7, 15%). כאמור, קורת הגג מוגדרת כמסגרת המעניקה טיפול מיידית, קצר- מועד, ואכן, זמן השהות הממוצע בקורת הגג הוא שבועיים וחצי.

לגבי הרקע והסיבות שהובילו לכניסה לקורת הגג, עבור רוב הנערים הסיבה העיקרית היא מערכת יחסים בעייתית עם ההורים (לוח 11). סיבות נוספות הן חלופה למעצר בית או חלופה למעצר, שוטטות ועזובה.

לוח 11: רקע וסיבות לכניסה לקורת הגג (n=43)

סיבות כניסה לקורת הגג	מספרים	אחוזים
מריבה עם ההורים/מערכת יחסים מורכבת עם ההורים	29	67
שוטטות ועזובה	15	35
אלימות אב או בני משפחה כלפי הנער	7	16
קשיי תפקוד של ההורים	9	21
שימוש בסמים	4	9.3
חלופה למעצר בית, חלופה לכלא	6	14
התנהגות מינית מתירנית	2	4.6
אלימות כלפי אחרים	1	2.3
המתנה לילה אחד למסגרת חוץ ביתית	2	4.6
קושי להיקלט במסגרת אחרת	2	4.6
אלימות כלפי אחרים	1	2.3

* ייתכנו מספר אפשרויות עבור כל נער .

רוב ההתערבויות הטיפוליות שנעשו במהלך שהות הנער בקורת הגג התמקדו בשיחות פרטניות עם הנערים, תיווך בינם ובין ההורים ותיווך וגישור בין הנער לגורמים שונים בקהילה. כמו-כן, הייתה קבוצה של נערים (10) שטופלה על ידי גורמים אחרים מחוץ לבית רשת (לוח 12). במהלך תקופת שהותם בקורת הגג חלק מהנערים (19, 4%) יצרו קשר קרוב עם אחד מאנשי הצוות או יותר. לגבי רובם צוין שהקשר המשמעותי היה עם העובדים הסוציאליים (14, 74%).

לוח 12: סוגי ההתערבויות בקורת גג (n = 43)

סוג ומאפייני ההתערבות	מספרים	אחוזים
שיחות פרטניות עם הנער/ה	24	56
תיווך בין הנער להוריו	12	28
עבודה עם ההורים	7	16.3
תיווך וגישור בין הנער לגורמים שונים בקהילה	8	18.6
קשר עם גורמים טיפוליים רלוונטים בקהילה	9	21
עיקר ההתערבות נעשית על ידי גורמים רלוונטים בקהילה	6	14
טפול על ידי מערכת החוק	5	11.6
עריכת אבחון	3	7
הפניה לטיפול פסיכיאטרי	1	2.3
סיוע בשכר דירה	1	2.3
מציאת מקום עבודה	1	2.3
תמיכה והכלה	3	7

* יתכנו מספר התערבויות טיפוליות מקבילות עבור כל נער.

צוות המקום נשאל האם במהלך השהייה בקורת גג נרשמו אירועים חריגים כלשהם. עבור כמחצית מהנערים לא נרשמו אירועים חריגים כלשהם ואלו לגבי כמחצית מהנערים דווחו תקריות של עבירות משמעת במסגרת. כמו-כן צוין מקרה אחד של בריחה מהמסגרת ומקרה אחד של איום בהתאבדות.

רוב הנערים (25, 58%) הופנו למסגרת המשך בתום שהותם במקום. רוב מסגרות המשך (22) היו מחוץ לקהילה (הן כללו פנימיות, מסגרות של חסות הנוער מקלט ומסגרת לגמילה מסמים). היו גם מקרים של נערים שסיימו את שהותם בעקבות בעיות התנהגות שאילצו את הצוות להפסיק את השתתפותם (4 נערים, 9.3%). 10 נערים (23%) המשיכו בפעילות במרכז היום לאחר שהות בקורת הגג. הטיפול של הצוות בתקופת המשבר, כמו הפחתת החיכוכים עם ההורים, איפשר להם להמשיך ולשהות בביתם.

ראיונות עם נערים

מבט נוסף על התנסות הנערים בבית רשת ניתן לקבל מ-30 הראיונות הפתוחים שנערכו עם נערים ונערות ששהו במהלך השנתיים האחרונות בבית רשת, מתוכם 20 נערים ששהו במרכז היום ו-10 ששהו בקורת גג. מאחר ונראה כי קיימים הבדלים הן באפיוני הנערים המגיעים לשתי היחידות והן במטרות של קורת הגג לעומת מטרותיו של מרכז היום, יחולק פרק זה לשני תתי-פרקים, על

פי שתי היחידות השונות. חשוב לציין כי חלוקה זו היא לצרכי הניתוח בלבד ובמציאות היום-יומית הגבולות אינם כה ברורים, למשל, רבים מהנערים השוהים בקורת הגג נמצאים במרכז היום במהלך שעות הבוקר והצהרים.

נערים ממרכז היום

הסיבה העיקרית שציינו הנערים בכל הראיונות להימצאותם במקום היא היעדרות ממושכת מסביבת לימודים. סיבה נוספת היא שהות במקום בצל החוק סביב פתיחת תיקים במשטרה. לשאלה בדבר תרומת השהות בבית רשת, הזכירו נערים את הלימודים וחשיבות השהייה במסגרת והתעסוקה במקום כתחומים המרכזיים שבהם הם נתרמים מהמקום "עוזר לי בלימודים, מידע וידע". תשובות נוספות שהתקבלו הדגישו את מרכיב המסגרת והתעסוקה במקום "לא מסתובב סתם ברחובות. מעביר את הזמן, למדתי מחשבים"; "אני חצי יום לא מסתובב ברחוב כי אני בבית רשת. ככה הייתי מסתובב כל היום". בתשובה לשאלה זו הוזכרו בנוסף גם הפעילויות השונות הנערכות במקום והשיחות עם אנשי הצוות.

המקום החשוב שתופס התחום הלימודי הודגש גם בתשובה לשאלה על השינויים שחלו במהלך ההשתתפות בבית רשת: "הלימודים, יותר שולטת בחומר"; "שינוי בלימודים, קודם לא למדתי ועכשיו אני קצת לומד כאן". תשובות אחרות נגעו לשינויים התנהגותיים. למשל "... הייתי קם בשעה 11-12 בצהרים. עכשיו אני מנסה לבוא לפה, אוהב את המקום". ואילו נער אחר סיפר "אני לא יוצא בחוץ, פעם הייתי כל הזמן בחוץ, מסתובב. ועכשיו אני כבר לא מסתובב" וגם "אני הרבה יותר רגוע וגם יותר התחלתי ללמוד". חלק מהנערים ציינו שהם רוצים תגבור לימודי נוסף על זה הקיים והם מודעים לחשיבות הדבר. כך, למשל, לשאלה האם ישנם תחומים שבהם היו רוצים שבית רשת יסייע בהם יותר, השיב אחד הנערים: "שיהיו יותר לימודים, יותר שעות לימוד על חשבון המשחקים"; ואילו נער אחר ביקש "להוסיף יותר מחשבים, יותר למידה (הייתי מוסיף יותר היסטוריה, גיאוגרפיה). חשוב לציין כי תשובות אלו עולות גם כאן בקנה אחד עם תשובות שהתקבלו בסוגיה זו בראיונות ההורים, שאף הם ביקשו תגבור לימודי נוסף עבור ילדיהם.

תחום נוסף שלגביו ציינו הנערים שחלו שינויים הוא התחום הבינאישי, כפי שאחד הנערים תיאר: "אם היו מבקשים ממני לפני כמה חודשים לבוא לדבר איתך בחיים לא הייתי מסכים כי מה פתאום שיגידו לי מה לעשות. ועכשיו אני מסוגל לשבת ולדבר איתך"; וגם: "בזכות בית רשת כשאלך לפנימייה אתקשר יותר טוב עם ילדים אחרים". חשוב לציין כי דברים אלו עולים בקנה אחד עם ראיונות ההורים שאף הם ציינו לטובה את השינויים ההתנהגותיים שחלו בבניהם ובנותיהם מאז ההשתתפות.

סוגיה חשובה נוספת שעלתה בראיונות קשורה למרכיב תמיכת ההורים בשהות ילדם בבית רשת. כך למשל, באחד מהראיונות המוקדמים יותר סיפר אחד הנערים, עולה חדש מברית המועצות לשעבר: "אבא ואמא אומרים לי 'זה לא בית ספר ולא עבודה. סתם אתה עושה כיף כל היום... לך

תחפש עבודה". תגובה זו של ההורים ביטאה את הקושי של הורים עולים חדשים להבין את מהות המקום ואת מטרתיו. במחזורים האחרונים נראה כי הביטויים לקשיים אלה פחתו. ניתן לייחס זאת לקבוצת ההורים שהחלה לפעול במקום ובדגש בעבודת הצוות על שיתוף וקשר עם ההורים.

נערים מקורת הגג

בניגוד לקבוצת השהים במרכז היום, שעבורם הסיבה העיקרית להגעה היא, כאמור, העדר מסגרת לימודית, הרי שהסיבות להגעתם של נערים לקורת הגג הן אקוטיות ומיידיות וקשורות בהרבה מהמקרים להעדר פתאומי במקום ללינה ולשהות – לרוב, סביב מריבות משפחתיות. סיבה מרכזית נוספת להימצאות במקום, המאפיינת גם את הנערים ממרכז היום, היא החלופה למעצרי בית, כאשר בני המשפחה מתקשים להכיל את הנער, או לחלופין, מתקשים להגבילו לתנאים המחמירים של מעצר בית.

אחת התרומות המהותיות של קורת הגג עבור קבוצת נערים זו היא מילוי הצרכים הבסיסיים של מחסה ומזון, או כפי שניסחה זאת אחת הנערות: "... יש פה הכול, מקלחת ואוכל ומחשבים ומקום לישון". ברוב המקרים ניתן לאפיין נערים מקבוצה זו כמצויים במשבר אישי ומשפחתי. התבוננות מתוך זווית ראייה זו מאפשרת הבנה טובה יותר למשקל הבלוט שאותו הם מייחסים למושג הבית או הביתיות. למשל, המלים "אני מרגישה פה כמו בבית" חוזרות על עצמן בדרכים שונות במהלך מספר ראיונות עם נערים בקורת הגג.

מנגד, מתוך זווית ראייה זו, נראה כי אחת הסיבות לתסכולים היא שהמקום מתקשה להעניק לנערים את תחושת הבית המיוחלת. סוגיה זו מתפתחת, למשל, סביב הכללים הנוקשים במקום. לדוגמא, אחד הנערים דיבר על שעת השכמה מוקדמת מדי בבקרים, כאשר בעוד שהפעילות במקום מתחילה בשעה 08:30 הוא נאלץ לקום שעה לפני-כן. טענה אחרת נשמעה נגד האיסור להחזיק טלפונים ניידים, ובהקשר זה אחת הנערות סיפרה: "מרשים לי לדבר בטלפון רק חמש דקות ביום...". קובלנה נוספת קשורה לביקורי חברים וחוקי יציאה. למשל, אחת הנערות סיפרה "... אסור לי לקבל ביקורים של חברות... זה די קשה בלי ביקורים", ואילו אחד הנערים התמרמר על כך ש"אני לא יכול לצאת מתי שאני רוצה". מסכמת היטב סוגיה זו נערה המספרת כי השהות במקום "... מנתקת אותי מהחברים שלי. אני יכולה ללכת לבית שלהם אבל הם לא יכולים לבוא אלי. לפעמים אני מרגישה שכבר אין לי חברים". בהמשך הראיון סיפרה אותה הנערה: "לא מרגישים פה שזה החופש הגדול (הראיון נערך בקיץ). לא ניתן להכניס לפה חברים, לא מרגישים פה בבית".

מעבר לאפיונים הייחודיים של הנערים בקורת הגג, דומה כי קיימים גם מכנים משותפים רבים בינם ובין הנערים במרכז היום, שכן, בסוגיות לא מעטות הם לא נבדלים בתשובותיהם מחבריהם ביחידה השנייה. למשל, בהקשר לדברים שאותם מקבלים מבית רשת, ציינו גם נערים מקורת הגג

את חשיבות התחום הלימודי. כך, למשל, אחד הנערים ביחידה ביטא רצון לאפשרויות ללימודים מורחבים ומעמיקים יותר במקום. נראה כי גם המשקל הרב שמעניקים הנערים מקורת הגג למערכת היחסים הבינאישית עם הצוות דומה לזה שנותנים למערכת זו הנערים במרכז היום: "...יש עובדות סוציאליות שאפשר לדבר איתן..."; "עזרה מהצוות, אני מדבר איתם, ויש לי גם בעיות עם המשפחה והם עוזרים". כמו-כן, ניתן לראות כי שתי קבוצות הנערים חוות שיפורים בתחום ההתנהגותי. כך, למשל, אחת הנערות בקורת הגג ציינה כי "... אני לומדת לשמור על הכללים", ואילו נערה אחרת סיפרה כי המקום מפתח עצמאות "... יש לי תפקידים ומטלות ואחריות – לקום בשעה מסוימת, לעשות תורנות...".

מכנה משותף נוסף לנערים משתי הוא בן התקציבי, או בעצם בהיעדרותו, שכן, מטבע הדברים המחסור אמור להיות מורגש בשתי היחידות. כך, למשל, אחד הנערים מקורת הגג ציין כי היה שמח לאפשרות של שיפוץ חדר המחשבים וחדר הנגרייה. בהמשך הראיון סיפר אותו הנער על דלות של חומרי עבודה בחוגים השונים, כאשר "ככה זה לגבי כל החוגים פה, אין עם מה לעבוד, אין חומרים". נושא אחר שעלה באותו הראיון קשור לקשי תקשורת בין הנערים ובין המורה לאנגלית המתנדבת. נושא זה עשוי להתקשר לסוגיה התקציבית, כאשר העדר תקציב מתאים אינו מאפשר גמישות בבחירת המורים המתאימים "...למשל, מלמדים אנגלית אז מביאים מורה מאנגליה, אבל המורה לא יודעת עברית, אז על זה הולך כל השיעור. היה עדיף מורה שתדע מראש את שתי השפות". לסיכום, נראה כי בעוד שהמאפיינים שהדגישו הנערים ממרכז היום הם הפן הלימודי והמסגרת שהמקום מעניק, הרי שבקורת הגג צרכים בסיסיים יותר של מזון ולינה מהווים את המוקד העיקרי. מעבר לכך, חשוב לזכור כי קורת הגג משמשת לתקופה מסוימת בית עבור נערים אלו ולכן יש ליצור את התנאים המתאימים שאכן המקום ישמש כבית עבורם.

מעקב אחר השתלבות הנערים במקומות ההשמה

מתוך 169 הנערים והנערות ששהו בבית רשת במהלך תקופת ההערכה, מידע מלא המתבסס על הערכות שהתקבלו ממסגרות ההשמה לגבי 65 נערים ונערות המהווים 38.5% מכלל הנערים ששהו במקום. אנשי מקצוע במסגרות החדשות מילאו את הערכות המעקב. האחוז הנמוך יחסית נובע מכך שחלק מהנערים שהו במקום תקופה קצרה – לעיתים ימים ספורים בלבד. קושי נוסף בקבלת מידע על השמה נובע מהעובדה כי נערים בוגרים התגייסו לצבא, חלקם עובדים בבתי עסק פרטיים, או לחילופין, נשרו ממסגרת ההשמה ההמשכית, ועל כן לא ניתן לקבל מידע לגבי אופן השתלבותם במסגרות אלה. התפלגות הנערים על פי מקומות ההשמה מראה על מגוון רחב של מקומות ההשמה. מן הראוי לשים לב לכך שלמעלה ממחצית ממקומות ההשמה (36, 55%) הן מסגרות בקהילה.

לוח 13: התפלגות הנערים על פי מקומות השמה (n=65)

שם מקום ההשמה	מספרים	אחוזים
קידום נוער	15	23
בית ספר עמל	10	15
הוסטל	8	12
מלכישוע (מסגרת לגמילה מסמים)	3	4.6
ישיבה תיכונית	2	3
מעון נעול	4	6
מקלט	3	4.6
עדנים (מסגרת לשיקום פסיכיאטרי)	3	4.6
קדמה (פנימייה טיפולית)	5	7.7
פנימייה חינוכית	1	1.5
מח' שיקום	1	1.5
מפת"ן	5	7.7
בית ספר תיכון	1	1.5
עבודה	2	3
פרויקט ידידים (חונכות)	1	1.5
נתונים חסרים	1	1.5

ההערכות מצביעות על כך שרוב הנערים (40, 61.5%) מתמידים ומגיעים למקום ההשמה כל יום. 14 נערים נוספים (21.5%) מגיעים 3-4 ימים בשבוע, ו-7 נערים (11%) מתקשים להתמיד במסגרת ועל כן מגיעים 1-2 פעמים בשבוע בלבד ואילו נער אחד הגיע למסגרת מספר פעמים בודדות במהלך כל התקופה. הערכת המעקב כללה גם הערכת מרכיבים שונים בהתנהגות הנער במקום ההשמה (לוח 14). רמת התפקוד הגבוהה ביותר נרשמה בשלושה תחומי פעולה: עשייה ופעולה על פי כללי המסגרת, שליטה בהתנהגות מילולית ופיזית וביצוע המטלות הנדרשות.

לוח 14: הערכת מרכיבים שונים בהתנהגות נערים במקומות ההשמה* (n=65)

ממוצע (ס.ת.)	הערכת מרכיבים שונים בהתנהגות
3.06 (0.85)	פועלת על פי כללי המסגרת
3.21 (0.77)	שולטת בהתנהגות המילולית והפיזית
3.00 (0.77)	מבצעת את המטלות הנדרשות
2.84 (0.94)	מגלה עניין בפעילות המסגרת
1.65 (0.83)	מעורבת בפעילות חברתית שלילית
2.67 (0.96)	מוכנה לבקש עזרה מאנשי הצוות
2.48 (1.00)	מתחברת עם נערים/ות המעורבים בפעילות חברתית חיובית

* סקאלה של 4-1.

עבור 55 נערים מתוך ה-65 (84.6%) שעבורם התקבלו ההערכות, הוסיפו המעריכים דברים נוספים בכל הקשור להשתלבותם במסגרת. חלקם קיבלו הערכות טובות ושבים מצד המעריכים. לדוגמה, לגבי 2 מהנערים ציינו המעריכים כי הם מצליחים ומפתיים לטובה, 5 אחרים תוארו כרציניים, משקיענים ומתחברים יפה למסגרת, ואילו לגבי 6 נערים נכתב כי מקום ההשמה מנסה להחזירם למסגרת בית ספרית, דבר העשוי להעיד אף הוא על השתלבות מוצלחת במקום. מאידך, לגבי חלק מהנערים צוינו קשיים ובעיות מסוגים שונים. כך למשל, לגבי 3 נערים נכתב כי הם מתנגדים לטיפול, 3 אחרים עזבו את המסגרת לטובת עבודה ואילו לגבי 2 נוספים נטען כי הם חווים קשיים חברתיים. כמו-כן, 2 נערים הגיעו למסגרת החדשה ללא כוחות ומוטיבציה ואילו 4 אחרים הוגדרו על ידי המעריכים כבעלי קשיים בהתנהלות ובשליטה עצמית, לצד 3 נערים נוספים המתקשים להגיע למסגרת בצורה סדירה. קבוצה נוספת היא זו של נערים המתחילים בצורה טובה וחיובית את דרכם במקומות ההשמה אך מתקשים להתמיד בה בהמשך הדרך. כך, למשל, לגבי אחד הנערים צוין שהוא מתחיל דברים אך אינו מצליח לסיימם, 2 נערים נוספים הוגדרו ככאלה שלגביהם חלה לאחרונה נסיגה במצבם, ואילו לגבי 3 אחרים נטען כי החלו את המסגרת אך נשברו בהמשך.

לסיכום, בעוד שרוב הנערים לגביהם התקבל דיווח השתלבו בצורה חיובית וטובה במסגרות ההמשך, הרי שישנם גם כאלה שסיימו את שהותם בבית רשת והתקשו להשתלב במסגרות המשך. חלקם נושר כבר בשלבים הראשוניים של ההשמה בעוד שאחרים מצליחים להתמודד בצורה טובה עם שלבי הקליטה הראשוניים, אך מתקשים לשמור על הישג זה בהמשך הדרך.

ראיונות עם ההורים

ההערכה של ראיונות הורים כוללת 36 ראיונות עם ההורים או קרובי משפחה אחרים של הנערים והנערות. מתוך 36 הראיונות, 16 מהם נערכו עם הורים עולים חדשים, רובם יוצאי ברית המועצות לשעבר.

הראיונות עם 31 מתוך 36 ההורים שרואיינו כללו גם שאלות מובנות (מספר הורים לא השיבו לשאלות אלה בגלל מגבלות שפה). ההורים נשאלו בראיון חצי מובנה עד כמה הם מכירים את סוג הפעילויות שבהם בנם או בתם מעורבים בבית רשת. ממוצע התשובות היה 2.77 (ס.ת. 1.05) על סקלה של 1-4. 13 מרואיינים (42%) דיווחו שבכלל לא או במידה מועטה מכירים את הפעילויות, לעומת 18 (58%) שדיווחו על הכרות במידה מסוימת או רבה של הפעילויות. ההורים נשאלו גם לגבי סוג הקשר שהיה להם עם העובדים בבית רשת. פרט ל-2 מרואיינים, כל המרואיינים דיווחו על קשר כלשהו עם הצוות בבית רשת. רובם (23, 74%) דיווחו על קשר סדיר שהיה מבוסס על דיווחים סדירים להורים במשך שהות הנערה/ה במקום. המרואיינים נשאלו גם אם הם היו רוצים קשר שונה עם הצוות בבית רשת. רוב המרואיינים השיבו שמידת הקשר מספקת אותם. רק 5 מהמרואיינים (16%) הביעו רצון להיות מעורבים יותר בנעשה בבית רשת. לגבי השאלה אם ההורים הבחינו בשינוי כלשהו בבנם או בתם במהלך השהות בבית רשת, 24 הורים (77%) השיבו בחיוב, כשרובם (19) ציינו שינויים התנהגותיים אצל הנערה/ה – למשל שהנערה/ה רגוע יותר, אחראי ומאורגן יותר – שינוי לטובה בהרגלי הקימה ועמידה בלוח זמנים. 19 מהמרואיינים (61%) ציינו גם שהצוות בבית רשת סייע להם ביחסים עם בנם או בתם. ההורים נשאלו אם יש דברים בבית רשת שלדעתם יש לשנות. 6 מבין המרואיינים (19%) סברו שיש לחזק את הפן הלימודי בפעילות בבית רשת, שני מרואיינים (6.5%) סברו שיש להגביר את המשמעת במקום ושניים אחרים סברו שמידת הדתיות במקום לא מספקת. כמו-כן הייתה התייחסות להפרש הזמנים בין סיום התוכנית בבית רשת ובין התחלת המסגרת החדשה.

ההורים נשאלו גם לגבי מידת שביעות רצונם מהנעשה בבית רשת. ממוצע התשובות מראה על מידה בינונית עד רבה של שביעות רצון (ממוצע, 3.4, ס.ת. 0.9) 18 מבין ההורים (58%) ציינו שביעות רצון במידה רבה ו-8 (26%) במידה בינונית.

ככלל, אחד המאפיינים הבולטים שחזר על עצמו לאורך חלק גדול מהראיונות עם ההורים הוא החלוקה בין ההורים שמכירים את המקום, נמצאים בקשר הדדי עם הצוות ומפיקים הנאה ותועלת מהמקום, לעומת ההורים שאינם מכירים במידה מספקת את המקום, הקשר שלהם עם הצוות דל למדי ושביעות רצונם מהמקום נמוכה יותר. אחד המאפיינים של חלוקה זו הוא בין ההורים ילידי הארץ ובין ההורים העולים חדשים. בעוד שקטגוריית ההורים ילידי הארץ התאפיינה באחידות מסוימת מבחינת רמת ההיכרות עם צוות ופעילויות המקום, הרי שקטגוריית ההורים העולים חדשים התאפיינה בשונות ורב-גונית גדולה יותר בין אלו המכירים

ומתמצאים בפעילויות המקום ובין אלו שטענו להיכרות מצומצמת. כך, למשל, הומחש הדבר בתשובות לשאלה מה לדעתם של ההורים מקבלים ילדיהם משהותם בבית רשת. אחד האבות יליד הארץ סיפר: "לא מסתובב בחוץ ולא מתעסק עם אנשים שסחבו אותו לדברים...מקום מוגן, קורת גג, יש לו פינה חמה, טלוויזיה, משחקים, חברים, וזה דבר שאין לו בבית" ואילו על פי הורה אחר: "...ממה שהתרשמתי, מאז שהוא שם יש הרבה שינויים לטובה, מבחינת התנהגות מלמדים אותו שם ועוזרים לו בהרבה דברים". כאמור, בקבוצת ההורים העולים חדשים המצב מעט שונה, ומתקיימת שונות רבה יותר מבחינת התשובות לשאלה זו. למשל, עבור שני הורים עולים חדשים, בדומה לתחושה הרווחת בקבוצת ההורים ילידי הארץ, נתפס בית רשת כמקום מסייע ותומך. מאידך, 3 הורים עולים חדשים התקשו לספר מהם, לדעתם, הדברים החיוביים שילדיהם מקבלים משהותם במקום, כאשר מרכיב שולט בתשובות שניים מההורים היא חוויה של העדר מידע מספיק בסוגיה הנשאלת. כך, למשל, אחת האמהות סיפרה כי "...רק שיחות עם עובדת סוציאלית. האמת היא שאני לא יודעת בדיוק מה זה. כיף להם שמה, לא עושים שום דבר. אין שום אחריות...".

בראינות שנערכו בשליש האחרון של תקופת ההערכה לא נמצאו הבדלים בין העולים החדשים לילידי הארץ במידת היכרותם ומעורבותם בבית רשת. יחד עם זאת עדיין ניתן היה להבחין בין שתי קבוצות של הורים: קבוצת ההורים המכירה את המקום, מעורבת בדו-שיח אקטיבי עם הצוות ומשתתפת בפעילויות השונות (למשל, בקבוצת ההורים המתקיימת בבית רשת) ומנגד, קבוצת ההורים שהמשתייכים אליה אינם משתתפים ואינם מכירים כמעט את הפעילויות בבית רשת. סוגיה זו מומחשת היטב בשאלה שנשאלו ההורים עד כמה הם מכירים את סוגי הפעילויות שבנס/בתם מעורבת בהם בבית רשת. תשובות ההורים הצביעו על העובדה ש-7 מתוך 13 ההורים שרואיינו בסבב זה (53.8%) לא מכירים כלל או מכירים במידה מועטה את הפעילויות בבית רשת. ישנן מספר סיבות להעדר היכרות מספקת עם המקום. 3 מתוך שבעת ההורים סיפרו כי ילדיהם לא משתפים אותם במה שקורה איתם בבית רשת: "אני לא יכולה לדבר איתה והיא לא רוצה שאתקרב למקום..."; "הוא לא משתף איתי פעולה..."; "הוא לא אוהב לשתף אותי". שני הורים נוספים הסבירו את היכרותם המועטה עם המקום בשעות עבודה ארוכות: "אני אמא חד הורית ועובדת הרבה" וגם: "הייתי בבית רשת מעט מאוד פעמים כי אני עובד שעות ארוכות". נראה שאחת הסיבות לכך שפחתו ההבדלים בין ההורים ילידי הארץ ובין ההורים העולים חדשים במידת היכרותם את בית רשת היא שהן ההורים ילידי הארץ והן ההורים העולים חדשים השתתפו באותה קבוצת הורים. ההנחה היא כי השתתפות בקבוצת ההורים יצרה תשתית לעבודה משותפת עם צוות המקום. ההורים שהשתתפו בקבוצות הביעו התמצאות גדולה יותר בפעילויות המקום, ומידת שביעות רצונם הייתה גדולה יותר מההורים שלא השתתפו בקבוצת ההורים או שהשתתפותם הייתה חלקית ביותר. לכך, ניתן לשייך גם את עצם ההתאמות שנעשו בדרכי הפעולה של הקבוצות למאפיינים של הקבוצות. קבוצות ההורים הונחו על ידי שתי עובדות מצוות בית רשת: עובדת סוציאלית ילידת ישראל ומדריכה דוברת רוסית. 5 הורים שרואיינו בשליש האחרון של תקופת ההערכה ציינו את קבוצת ההורים כמרכיב חשוב בשיפור מערכת היחסים בינם ובין ילדיהם. כך למשל סיפרה אחת האמהות: "...ההשתתפות בקבוצת

ההורים חיזקה את הקשר בנינו, הראיתי לה שאכפת לי ממנה ושאני משתפת פעולה ולא אחת שזרקת אותה. ראתה שאני הולכת כל שבוע וזה היה טוב". בשתי תשובות בולטת תחושת האחוה והשותפות בין ההורים: "הייתי בכל הפגישות שהיו. מאוד נהייתי. הרגשתי שאני לא לבד, שלא רק אני חושבת על הילד שלי, פתאום מישהו נוסף אחר דואג לו גם"; וגם – "זה נורא כיף, זה מקל על התחושה בקטע שאת לא לבד". במלים אחרות, יתכן ותחושת השיתוף והאחוה בקבוצת ההורים מסייעת ותורמת אף היא להגברת שביעות רצונם של ההורים מהמקום.

מאפיין שחזר על עצמו בכל הראיונות הוא תחושתם של הורים רבים שחלו שינויים לטובה בהתנהגות ילדיהם בעקבות ההשתתפות בבית רשת. כך, למשל, סיפרה אחת האמהות כי לפני בית רשת "הילד התפרק לה כמו 'אורז' ועתה הוא יותר מאורגן". ובאותו עניין סיפר הורה אחר: "ההתנהגות והדיבור שלו – היה כל הזמן עצבני, רצה להיות בחוץ. היום הרבה יותר רגוע ואין לו בלגאן בראש", וגם: "שינויים בהתנהגות. מתנהג יותר טוב, לא מתחצף, לא עושה מה שהוא רוצה, מתמיד יותר". מאידך, ובהמשך לסוגיה שצוינה לעיל, היו הורים שהתקשו לציין שינויים כלשהם לטובה. כך למשל, שני בני משפחה עולים חדשים חשו כי חלו דווקא שינויים לרעה הקשורים, בעיקר, בתחושה של מתן גיבוי להתנהגות הנער מצד בית רשת מולם. ואילו גם אחרת חשה שבתה אינה נמצאת במקום המתאים לה.

סוגיה נוספת נוגעת לשונות הגדולה המתקבלת בתשובות ההורים בכל הקשור לדברים שהיו רוצים שבית רשת יסייע בהם יותר. מתוך סך התשובות שהתקבלו לשאלה, 6 הורים השיבו שמבחינתם בית רשת מסייע להם בכל הדברים שהיו רוצים שייסייע. למשל, הורה אחד ציין כי "מה שהם עושים זה בסדר גמור, עושים את המקסימום, לא הרגיש באף מסגרת כפי שהרגיש בבית רשת". וגם: "עשו את העבודה שלהם יפה מאוד, מעל ומעבר. יכולה רק לפרגן, כל הצוות בסדר, אני מרוצה מהם". ואילו אם אחרת רואה במקום קרש הצלה שכן "אני מרוצה שהוכנס לשם כי אם לא, הוא היה מסתובב ולא הייתי מקבלת עזרה משום מקום...".

גם הורים שהביעו שביעות רצון כללית מהמסגרת של המקום ציינו תחום שבו היו רוצים לקבל יותר סיוע מצוות המקום. היו הורים שהביעו ביקורת לגבי התאמת בנם או בתם לפרופיל הנערים במקום. מספר הורים הביעו גם דעה שיש מקום ליותר נוקשות ומשמעת במקום. אחת הסוגיות שהדגשו מספר הורים היתה התגבור הלימודי. סוגיית רצונם של ההורים בתגבור לימודי הועלתה על ידי מספר הורים בכל המחזורים: "הייתי רוצה שיעזרו לו יותר בלימודים, שישבו איתו על הלימודים במקצועות השונים", וגם: "...לא היו לימודים כמעט, היה על קצה המזלג קצת חשבון וקצת אנגלית אבל לא היה רציני. לפחות היו שולחים אותו ללמוד חצי יום וחצי יום היה בבית רשת". לגבי תחושת החוסר של פעילויות לימודיות הורים אחרים ציינו: "עוד יותר לימודים בחשבון, תגבור לימודי ושיעורי בית לתת לו, עוד תעסוקה ואחריות שתהיה לו בבית. כמה שיותר למנוע מהם לשוטט ברחוב". תשובה אחרת הייתה: "...אין שם פעולות 'מלאות' בשבילה, זה יותר בשביל לצאת מהבית. ואילו אם אחרת מוסיפה וטוענת: "הילד

השתנה לחיוב, אך עדיין בית רשת זה לא בית ספר ולא פנימייה עם גבולות ברורים ועדין הילד נמצא הרבה ברחוב".

סיכום והמלצות

בית רשת כמענה קהילתי

בית רשת משמש כמענה קהילתי קצר-מועד עבור נערים הנמצאים במצבי משבר וכמסגרת שמטרתה אבחון וקידום תפקודם של הנערים לקראת השמתם במסגרות המשך. הדגש בדרכי הפעולה של השירות הוא בשילוב הנערים בקהילה. אחד ממוקדי ההערכה היה לבחון את דרכי הפעולה להשגת מטרה זו, את המידה שבה מטרה זו מושגת ואת הגורמים המקשים על השגתה. הממצאים מצביעים על מספר מאפיינים בדרכי הפעולה של בית רשת המאפשרים את השגת מטרה זו.

עקרונות הפעולה של בית רשת מאפשרים הליך קבלה מהיר ופשוט למסגרת. למאפיינים אלה חשיבות בהנגשתו של השירות לנוער בקהילה ובמתן מענה למצבי סיכון שלעיתים למיידיות המענה יש חשיבות רבה.

הגמישות הקיימת בדרכי הפעולה בבית רשת מאפשרת מתן מענים למגוון רחב של צרכים של הנערים ולשונות במאפייני הנערים. הגמישות באה לידי ביטוי בשילוב בין עבודה פרטנית לעבודה קבוצתית, ברצף הטיפולי הקיים בין קורת הגג, יחידת הקלט ומרכז היום ובמיגון הפעילויות הקיימות בבית רשת, החל מפעילויות לימודיות ועד לפעילויות לשעות הפנאי. גמישות זו, לצד הצבת גבולות, מאפשרת לקלוט ולהכיל במסגרת נערים במצבים קשים שנפלטו מהמסגרות הפורמליות ואין להם מסגרת שיכולה להכיל אותם בקהילה.

נעשה בבית רשת מאמץ להתאים את דרכי הפעולה למאפייני האוכלוסייה בקהילה. כך, למשל, לאור העובדה שכמחצית מהנערים בבית רשת הם עולים חדשים, מועסקות עובדת שעלתה מברית המועצות ועובדת שעלתה מאתיופיה.

הדגש ששם הצוות על יצירת קשרים עם שירותים טיפוליים ומקומות השמה בקהילה מאפשר את השמת חלק מהנערים בקהילה. כמו-כן נראה שלתפקידו של עובד ההשמה הנמצא בקשר עם המסגרות בהן משתלבים הנערים גם לאחר סיום השהות בבית רשת יש משמעות טיפולית ביצירת תחושת רצף ומניעת תחושת ניתוק. עקרון פעולה זה חשוב במיוחד לאור ההיסטוריה של ניתוק ממסגרות המאפיינת את הנערים בבית רשת.

מרכיב חשוב נוסף התורם לשילובם של הנערים בקהילה הוא הדגש על שיתוף ועבודה עם ההורים. נראה שאוריינטציה זו יכולה להוביל להפחתת גורם סיכון מרכזי למצבי הניתוק של הנערים.

קורת הגג מהווה שירות חשוב המאפשר טיפול בשעת משבר במסגרת הקהילה. מיקום השירות בקהילה מאפשר מניעת החמרת הנתק בין הנער למשפחתו בשעת משבר על ידי הוצאה למסגרת חוץ-ביתית. הממצאים מצביעים על כך שבאמצעות עבודת תיווך וגישה עם ההורים ועם גורמים קהילתיים נוספים, כרבע מהנערים ששהו בקורת הגג נשארו במסגרת הקהילה. לגבי הנערים שהופנו למסגרות חוץ ביתיות, לקורת הגג היה תפקיד מרכזי בהשמתם במסגרות מגינות ובכך במניעת החמרת מצבי הסיכון בהם נמצאים הנערים.

עצם היותם של קורת הגג, יחידת הקלט ומרכז היום ממוקמים במסגרת אחת מאפשר טיפול והעשרה של הנערים הנמצאים בקורת הגג גם במהלך היום באמצעות ההשתתפות במרכז היום. הפעילויות במרכז היום מאפשרות הכנה לשילוב במסגרות המשך – כולל מסגרות בקהילה – של נוער הנמצא במצבי משבר.

הממצאים מצביעים על כך שהטיפול קצר-המועד מאפשר לקדם מרכיבים בתפקודם של הנערים והשתלבותם במסגרות. מרכיבים אלה כוללים תפקוד בשעת הפעילויות, קשר עם אנשי צוות ובמידה מסוימת שינוי בקשרים עם בני משפחה ובקהילה. יחד עם זאת מן הראוי לציין שעיקר הממצאים המעידים על שינוי אצל הנערים במחקר הערכה זה מתייחסים לשינויים שבאו לידי ביטוי במסגרת בית רשת. ממצאים המעידים על שינויים במסגרת הביתית והחברתית של הנערים הנם מוגבלים. מחד, בחלק מראיונות העומק שנעשו עם ההורים דווח על שינויים התנהגותיים אצל הנערים וחלק מראיונות המעקב מצביעים על השתלבות טובה במסגרות המשך, אך מאידך נאספו ממצאים על פי דיווחי הנערים שלא מעידים על הבדלים בין תחילת השהות בבית רשת לבין סיומה ברמת הויכוחים בין הנערים להוריהם על מגוון נושאים (כמו, למשל, התנהגות מינית, שתיית אלכוהול או שימוש בסמים). נתונים אלה מצביעים על האפשרות שההשפעה של טיפול קצר מועד של שלושה חודשים יכולה להיות מוגבלת והיא לא בהכרח יוצרת שינוי מקיף במערכות היחסים של הנערים עם סביבתם. יחד עם זאת מן הראוי לציין בנקודה זו את המגבלה של מחקר ההערכה לתעד שינויים אצל הנערים בהתנהגותם מחוץ לבית רשת.

המסגרות התיאורטיות המנחות המאפיינות את דרכי הפעולה בבית רשת

ככלל, ניתן לאפיין את התפיסה המנחה את עקרונות הפעולה של בית רשת כמענה קהילתי על פי שתי גישות תיאורטיות: הגישה המערכתית אקולוגית המדגישה את הקשר עם המערכות הסביבתיות וגישת הכוחות. החלק המערכתי בתפיסה המערכתית-אקולוגית בא לידי ביטוי בשיתוף הפעולה הטוב שפותח עם המערכות הטיפוליות בקהילה. שיתוף פעולה זה בא לידי ביטוי, למשל, בחשיבה משותפת על הנערים שמתאימים למקום, בשיתוף הפעולה בטיפול בנערים בזמן שהותם בבית רשת (כך, למשל, בזמן השהות בקורת הגג חלק מהנערים מטופלים גם על ידי גורמים בקהילה) ובחשיבה על מקומות השמתם. כפי שצוין לעיל, מרכיב נוסף של העבודה עם המערכות הסביבתיות המייחד את העבודה בבית רשת הוא המעקב הקיים אחר הנערים לאחר

השמתם. הקשר בין הנערים לבית רשת אינו מסתיים עם השמתם אלא נעשה מאמץ באותם מקרים בהם ניתן הדבר לשמור על קשר עם המערכות שבהן משתלבים הנערים.

ביטוי נוסף לקשר עם המערכות הסביבתיות הוא המאמצים שעושה הצוות לערב את ההורים ולעבוד בשיתוף פעולה עמם. מן הראוי להדגיש שמודל העבודה עם ההורים במסגרות לטיפול בנוער בסיכון בארץ כפי שנעשה בבית רשת אינו נפוץ. הממצאים מצביעים על חשיבותו לכלל ההורים ובפרט להורים עולים חדשים החווים לעיתים נתק חזק יותר מאשר הורים ילידי הארץ מהמערכות המטפלות בילדיהם. היות ואחד ממוקדי הבעיות של הנערים – כפי שעולה מדיווחם במחקר – הוא הקשר עם ההורים, ליצירת הקשר בין ההורים למסגרת ולעבודה עם ההורים עשויה להיות תרומה משמעותית לשילובם של הנערים בקהילה. המאמצים שהצוות בבית רשת עשה לערב את ההורים העולים החדשים באו לידי ביטוי בתגובותיהם החיוביות יותר של ההורים העולים לעבודה הנעשית בבית רשת במהלך השליש האחרון של תקופת ההערכה.

החלק האקולוגי בגישה המערכתית אקולוגית בא לידי ביטוי בדגש ששם הצוות על עיצוב ושימוש בסביבה הטיפולית ככלי טיפולי. הדבר בא לידי ביטוי, למשל, בתיאום בין אנשי הצוות בגישתם לנערים, באיזון בין גמישות לבין הצבת גבולות בטיפול בנערים, במתן דגש לא רק על סיפוק הצרכים הבסיסיים אלא גם בעריכת ארוחות משותפות ומזינות המעניקות לחלק מהנערים התנסויות שהם לא חווים בבתיהם, ובשילוב בין עבודה אינדיווידואלית בהתאם לצורך לבין מודל הקבוצתי, שהוא המודל הדומיננטי בעיצוב הסביבה הטיפולית בעבודה בבית רשת.

לצד הגישה המערכתית-אקולוגית, גישה נוספת המאפיינת את דרכי העבודה של הצוות בבית רשת היא גישה הכוחות, המדגישה את חיזוק החוסן של הנערים באופן שיאפשר להם להתמודד טוב יותר עם הקשיים שאותם הם חווים. ניתן לראות מההערכה שהתחומים המרכזיים שבהם חל שינוי בקרב הנערים הם תחומים שעשויים לחזק את החוסן של הנערים: יכולת התפקוד בפעילויות והתאמה לכללי המסגרת, הקשר עם אנשי הצוות ופיתוח קשרים חיוביים יותר עם המשפחה והסביבה. מרכיב נוסף שעשוי לחזק את החוסן של הנערים ושבא לידי ביטוי בממצאים הוא חיזוק המוטיבציה של חלק מהנערים להיות מעורבים בפעילויות הלימודיות. אחת האינדיקציות לחיזוק החוסן של הנערים במהלך שהותם בבית רשת הוא השיפור ברמת ההערכה העצמית, שבא לידי ביטוי בהשוואה בין תחילת השהות בבית רשת לבין סיומה. הדגש על זיהוי ועבודה עם הכוחות של הנערים מאפשר לצוות להתאים את גישתו למאפיינים האינדיבידואלים ולצרכים המגוונים של הנערים.

לצד הגישה המערכתית-אקולוגית וגישת הכוחות שהעקרונות הנובעים מגישות אלה מאפיינים את דרכי העבודה בבית רשת, פיתח הצוות מיומנויות אבחון וסיוע לנערים במשבר. אפשרויות הטיפול במשבר הן במהלך היום במרכז היום והן בשעות הלילה בקורת הגג מאפשרים מענה רציף לנערים במצבי סכנה בשעות היום והלילה. המיידיות והרציפות של מענה זה מהוות מרכיב חשוב במניעת מצבי הסכנה שבהם נמצאים הנערים המגיעים לקורת הגג.

נושאים שיש להמשיך ולפתח

לצד החשיבות של בית רשת כמענה קהילתי המספק רצף טיפולי לנוער בסיכון, ממצאי המחקר מעלים מספר נושאים שמומלץ לדון בהם ו/או להמשיך לפתחם.

יחידת הקלט ומרכז היום

אוכלוסיית היעד בבית רשת – בית רשת משמש כמענה למגוון רחב של אוכלוסיות הן מבחינת סוג הבעיות וחומרתן, הן מבחינת השונות התרבותית והן מבחינת מטרות שהותם של הנערים בבית רשת. המגוון הרחב של אוכלוסיות שאותן בית רשת משרת מעלה את הצורך לחדד ולהבהיר מי זו אוכלוסיית היעד של בית רשת ומהן הציפיות מתקופת שהותם במסגרת. האם היחידה המרכזית בבית רשת מהווה תחנת מעבר גם לנערים השוהים תקופה קצרה בצל החוק עד להשמתם, או שהייעוד המרכזי של בית רשת הוא לנסות להחזיר נערים, במידת האפשר, לתפקוד נורמטיבי בקהילה? ואם כן, אוכלוסיית היעד המרכזית היא זו שניתן לעבוד עמה פרק זמן מתאים על מנת להשיג מטרות אלו. היות ומודל העבודה הקבוצתית הוא המודל הדומיננטי, לעבודה בבית רשת להגדרת זהותה של אוכלוסיית היעד ולהבהרת עשויות להיות השלכות על דרכי העבודה היום-יומיות עם הנערים ועל יכולת הצוות להתמודד במסגרת קבוצתית עם השונות הרבה במטרות העבודה איתם. המטרות הן שונות כשמדובר בחלופה למעצר וטיפול במשבר לעומת עבודה הדורשת טיפול ממושך יותר כשהמטרה היא חזרה לתפקוד נורמטיבי בקהילה.

זמן השהות בבית רשת – ראיונות המעקב אחר השמתם של הנערים מצביעים על כך שרוב הנערים לגביהם בוצע המעקב השתלבו במסגרות המשך. יחד עם זאת הראיונות מצביעים גם על כך שלחלק מהנערים היו קשיי השתלבות במסגרות החדשות. לגבי נערים אלה תקופת השהות המוגבלת של שלשה חודשים (ובמקרים חריגים חצי שנה) לא הספיקה ליצור בסיס מספק להשתלבות במסגרות המשך. לכן נראה שעבור חלק מהנערים יש להמשיך ולהעריך את זמן השהות הדרוש בבית רשת על מנת ליצור בסיס מספק להשתלבותם במסגרות המשך. ייתכן ואחד הפתרונות לנערים שעבורם המסגרת קצרת-המועד של בית רשת לא מספקת הנו הקמת יחידה נוספת, אולי אפילו נפרדת פיזית, שתאפשר עבודה לטווח ארוך עם נערים הזקוקים לכך.

עקרונות או מדדים להצלחה – ככלל, מתקיימת מדי שבוע הערכה ועדכון בצוות לגבי התקדמות הנערים. כמו-כן נעשה שימוש בכוכב של "בית רשת" שהוא מדד המשמש להערכת מצבו של הנער והתקדמותו בבית רשת. יחד עם זאת, לא נעשה על ידי הצוות שימוש בכלי הערכה שיכולים לאפשר להעריך שינוי בסביבות אחרות מחוץ לבית רשת, כגון סביבת המשפחה ומערכות יחסים אחרות של הנער מחוץ לבית רשת. בהתחשב בכך שמטרה מרכזית של בית רשת היא היותו שירות השם דגש על שילוב הנערים בקהילה, יש מקום להרחיב את מערך כלי ההערכה שבהם

הצוות של בית רשת השתמש בכלים שיאפשרו להעריך את תפקודו והשתלבותו של הנער במשפחתו ובקהילה.

הרחבת המענים בבית רשת – לאור המצבים הקשים שבהם מגיעים נערים לבית רשת, נראה שיש צורך בשילובם של אנשי מקצוע המתמחים באבחון צרכים מיוחדים של נערים כמו ליקויי למידה ובעיות פסיכיאטריות, ובייעוץ לגבי מתן מענים הולמים לבעיות אלה. קיומם של אבחונים פסיכיאטריים ואבחונים ללקויי למידה יכול לאפשר את מציאת המענים המתאימים לנערים שלעיתים נפגעים ממסגרות בגלל העדר אבחון נכון של בעיותיהם. לסוגיה זו חשיבות יתרה בפרט לאור העובדה שחלק מהנערים ציינו קשיים בלימודים כאחת הסיבות המרכזיות לעזיבתם את בתי הספר.

תגבור לימודי – בחלק מהראיונות עם הנערים וכן בחלק מהראיונות עם ההורים עלה הצורך להרחיב את התגבור הלימודי של הנערים. להרחבת התגבור הלימודי יכולות להיות השלכות על האיזון בין הזמן המוקדש לחלק הטיפולי ולפעילויות לשעת הפנאי, לבין אספקטים של הפעילות בבית רשת שגם להן יש חשיבות בשיקומם של הנערים ובקידומם. יחד עם זאת נראה שיש לשקול את הרחבת התגבור הלימודי לאותם נערים שזקוקים לכך.

הורים – לעבודה עם ההורים יש חשיבות רבה לאור מרכזיותן של הבעיות ביחסים עם ההורים שציינו אחוז גבוה מהנערים. פיתוח תוכנית לשיתוף ההורים ויישומה וקירוב ההורים – כפי שאכן מתקיימת בבית רשת – הוא צעד אחד בכיוון זה. מגמה זו חשובה ככלל, ובפרט לגבי קבוצת ההורים העולים החדשים שבראיונות קודמים הביעו ריחוק מסוים מהנעשה בבית רשת. כמין-כן, היות וניתן לראות על פי הערכה שהשינוי ביחסים עם ההורים חל בעיקר עם האמהות, נראה שיש להדגיש ולפתח את שיתוף הפעולה והקירוב של האבות לנעשה בבית רשת ולהרחיב את העבודה עמם על היחסים עם הנערים.

הקשיים במציאת מענים בקהילה – הערכת הצלחת בית רשת בהשמת נערים בקהילה לא יכולה להיעשות בלי לקחת בחשבון את מחסור בשירותים בקהילה. על מנת שבית רשת יוכל למלא את אחת ממטרותיו המרכזיות, שילובם של הנערים בקהילה, יש צורך לפתח רצף של מענים עבור נערים בסיכון שיאפשר את השמתם בקהילה. הצוות של בית רשת חווה מחסור במענים כאלה באשדוד. קשיים אלה באים לידי ביטוי בהשמת בני הנוער הבוגרים שאינם חוזרים אחרי בית רשת לבית הספר ושצריכים למצוא עבודה כאשר יש מחסור במקומות תעסוקה. קיים גם קושי למצוא מסגרות המשך בקהילה עבור בני הנוער הצעירים. לכן עולה הצורך בפיתוח מסגרות המשך קהילתיות שיוכלו לבסס את העבודה הנעשית בבית רשת. שיתופי הפעולה שהחלו למשל עם עסקים בקהילה הם דוגמא לכך. הרחבת המענים הקהילתיים הוא תנאי לביסוסו של בית רשת כשירות קהילתי המהווה מענה ראשוני במסגרת רצף רחב יותר של שירותים.

אחריות צוות בית רשת לנער עם סיום השהות במקום – היות ואחד ממוקדי ההשמה של הנערים הוא השמה בקהילה, אחרי השמתו של הנער במקום החדש, לא ברור במידה מספקת מתי והאם מוסרת לחלוטין האחריות של בית רשת. במידה והאחריות לנער אמורה לעבור לידי הגורם הקולט בקהילה, לא תמיד המעבר חלק וברור. דבר זה רלוונטי במיוחד לגבי הנערים הנשארים בקהילה והמקבלים מענה מפוצל של לימודים במקום אחד וטיפול במקום אחר. כאן נשאלת השאלה מהו תפקיד המטפל הרואה את הנער פעם בשבוע, והיכן מסתיים התפקיד והאחריות של צוות בית רשת לאותו הנער. ייתכן שעל מנת לבסס את השתלבותו של הנער במצבים שבהם הנער משתתף במספר מסגרות המשך, אחד הפתרונות יכול להיות ליצור מערך של מתאמי טיפול שיאפשרו את ביסוס ההשתלבות במסגרות בקהילה לאחר השהות במסגרת המוגנת של בית רשת.

מענים קהילתיים לאוכלוסיות ייחודיות – הצוות בבית רשת מתקשה לספק מענים מתאימים לנערים חרדים. נראה שלמרות שהמאמצים שהצוות עושה לפתח מענים מתאימים למגוון מאפיינים של נערים אלה, יש מקום לבחון פיתוח מענה ייחודי לאוכלוסייה החרדית.

תוכניות מניעה – הממצאים מצביעים גם על הצורך בפיתוח תוכניות מניעה לנוער עולה בסיכון במסגרות החינוך. הסיבות שציינו הנערים העולים להפסקת השתתפותם בבית ספר – קשיים עם השפה העברית וקשיי הסתגלות בישראל – מעידות על הצורך להרחיב את תוכניות המניעה המתמקדות בגורמי הסיכון העלולים להוביל לנשירתם של נערים עולים מבתי הספר.

סוגיות בהפעלת קורת הגג

מאחר ויחידה זו נמצאת עדיין בשלבי התהוות, הרי שהעבודה בה מתאפיינת, בין השאר, בקיומן של דילמות ושאלות לא מעטות.

תקציבים – כאמור, נער המגיע לקורת הגג נמצא בדרך כלל במצב משבר. במצבי משבר יש חשיבות רבה לסביבה האנושית והפיזית שבה הוא שוהה. הצוות של בית רשת עושה מאמצים רבים לספק את הצרכים הבסיסיים של הנערים ולדאוג לסביבה פיזית נאותה לשהותם. יחד עם זאת נראה שעקב התקציב המוגבל העומד לרשות הצוות, הוא נאלץ לעיתים לעבוד בשיטה של אלתורים. למשל, התקציב המצומצם לא מאפשר קניית מזון בצורה מספקת, כאשר נוצר מצב בו "... יש ימים בהם אם הבית מגיעה ואומרת שאין לה מספיק אוכל ומצד שני הנער אומר שהוא רעב". זוהי גם אחת הסיבות לתחלופה גבוהה של מדריכים, שכן מאחר וקורת הגג לא מתאפיינת בתנאים אופטימאליים, השהות בו אינה קלה ובהתאם, השחיקה בו רבה. ככלל נראה שיש מקום לשקול מחדש את מעמדו של קורת הגג. חוסר הבהירות של המעמד של יחידה זו (כמו, למשל, המעמד של מעון המקבל הכרה ותקציבים בהתאם) גורם לחוסר בהירות מבחינת הנהלים לגבי השהות במקום והתקציבים המופנים אליו.

סופי שבוע – כאמור, נערים אינם יכולים לשהות בקורת הגג בסופי השבוע ועל כן הם נשלחים לעיתים למקומות אחרים מחוץ לעיר. נערים במשבר זקוקים למסגרת מתמשכת, יציבה וקבוע, ודבר זה אינו מתאפשר במידה שהם נאלצים לעבור כל סוף שבוע למקום אחר. כמו-כן עולה סוגיית ליווי הנער למסגרת חלופית והנהלים במצבים אלה. רק במקרים שבהם הנער צעיר מדי או מתוך חשש שמא יברח, מתלווה אליו איש צוות. השאלות הנשאלות בהקשר זה הן: מהי המדיניות לגבי ליווי נערים ככלל ומהי המדיניות לגבי נערים גדולים יחסית הנמצאים במשבר עמוק בפרט? האם הם מסוגלים עם הכוחות המוגבלים שברשותם לעשות את הנסיעה לבדם אל מחוץ לעיר? סוגיה זו מתקשרת גם לנושא אחריות הצוות לשלומם של הנערים.

גבולות האחריות – מאחר וכאמור, מדובר במקום שעדיין נמצא בהתהוות לא ברורים דיים גבולות האחריות של צוות קורת הגג כלפי הנערים השוהה במקום. למשל, לא ברורה דיה התשובה לשאלה: מה קורה ומה אמורה להיות מדיניות המקום במידה ונער מסוים מחליט באמצע הלילה שהוא עוזב. לחילופין, נשאלת השאלה מה קורה במקרה של נער שלא חש בטוב באמצע הלילה וההורה מסרב לשתף פעולה ולקחת אותו לבית החולים, כאשר לא ברור אם תפקיד הצוות במקום ללוות את הנער לבית החולים. במלים אחרות, לא ברורה דיה הסוגיה של "מה מותר לעשות ומה אסור". נראה כי יש צורך בצמצום העמימות בכל הקשור לגבולות האחריות, עם קביעות ונהלים ברורים יותר.

רשימת מקורות

- גוטליב א. וכהן מינץ ק. (1995). מפנה: תכנית חינוכית לשילובו מחדש של נוער מנותק במסגרות נורמטיביות: עקרונות ודרכי פעולה. אוניברסיטת תל אביב.
- וישניאקוב א. ומילר ג. (1988). עבודה עם נוער עולה. מפגש לעבודה חינוכית סוציאלית, 10, 267-271.
- וונגר י. וערד-דודסון ב. (1991). הפנימיון הקהילתי- חלופה לשקום עוברי - חוק צעירים. חברה ורווחה, י"א (2), 184 - 195.
- סטר מ., כפיר ד., סבר ר. ורגב ח. (1993). קליטת תלמידים עולים חדשים מרוסיה בבית ספר ישראלי: מחקר חלוץ. ירושלים: האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפול בחינוך.
- כאהן-סטרבצינסקי פ., דולב ט. ושמש א. (1999). סקר בני נוער בטיפול היחידות לקידום נוער שבפיקוח מינהל חברה ונוער, במשרד החינוך, התרבות והספורט: מאפיינים, צרכים ומענים, דוח מחקר. ירושלים: גוינט- מכון ברוקדייל לגרנטולוגיה והתפתחות אדם וחברה.
- להב ח. (1997). נוער עולה בסיכון – האתגר ודרכי ההתמודדות. משרד החינוך והתרבות מינהל חברה ונוער.
- מירסקי י. ופראוור ל. (1992). לעלות כמתבגר להתבגר כעולה – נוער עולה מברה"מ לשעבר. ירושלים: מכון ואן ליר.
- סלונים-נבו, ו., שרגה י. ועבדלגני א. (1999). הסתגלות חברתית ופסיכולוגית של מתבגרים עולים וילידי ישראל ממוצא רוסי. חברה ורווחה, י"ט (1) 81 - 97.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kirby L. D. & Fraser M. W. (1997) Risk and Resilience in Childhood. In M. W. Fraser, Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective, pp. 10-3 Washington: National Association of Social Workers.
- Richman J. M. & Bowen G. L. (1997) School Failure: An Ecological-Interactional-Developmental Perspective. . In M. W. Fraser, Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective. pp. 95-116. Washington: National Association of Social Workers.
- Walsh F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. Family Process, 42(1), 1-18.

נספחים

נספח 1: שאלון רקע של הנער/ה

שאלון זה מיועד למילוי של הרקע של הנער/ה ע"י חברי הצוות של בית רשת עם הכניסה של הנער/ה לבית רשת.

מספר המשתתף/ת _____

תאריך _____

1. מין 1. נער 2. נערה

2. שנת לידה _____

3. ארץ לידה _____

4. שנת עליה _____

5. האם הנער/ה מגדיר/ה את עצמו 1. דתי 2. מסורתי 3. חילוני

6. מהי הכתה האחרונה שהנער/ה סיימ/ה טרם ההצטרפות לבית רשת? _____

7. האם לנער/ה יש לקוי למידה?

1. לא

2. כן. אנה פרט/י _____

3. לא ידוע

8. באלו מסגרות למד/ה הנער/ה עד להצטרפות לבית רשת ומה היה משך זמן השהות בכל מסגרת? אנה התחל/י עם המסגרת האחרונה.

משך השהות	שם המסגרת
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

9 . האם הנערה/ה רכשה מקצוע במסגרת מסודרת?

- 1 . לא
- 2 . התחילה ולא סיים/ה
- 3 . כן, המקצוע? _____

10 . מהי השפה העיקרית המדוברת בבית הנערה/ה? _____

11 . מהי יכולת הנערה/ה בקריאה בעברית?

- 1 . אינו קוראת
- 2 . קוראת בניקוד בלבד
- 3 . קוראת ללא ניקוד אך עם קשיים
- 4 . קוראת שוטף ללא קשיים

12 . מהי יכולת הנערה/ה בכתיבה בעברית?

- 1 . אינו/ה יודעת/ת לכתוב
- 2 . כותבת, אך בשגיאות רבות
- 3 . כותבת בצורה סבירה עם שגיאות
- 4 . כותבת כמעט ללא שגיאות, או ללא שגיאות

13 . מהי יכולת ההתבטאות המילולית של הנערה/ה בעברית?

- 1 . דלה
- 2 . בינונית
- 3 . טובה
- 4 . מצוינת

הרקע לכניסת הנערה/ה לבית רשת

14 . מהו התאריך שבו הנערה/ה נקלטה בבית רשת? _____

15 . באיזה יחידה בבית רשת הנערה/ה נמצאת 1. מרכז יום 2 . יחידת קלט 3 . מקלט

16 . מי הפנה את הנערה/ה ליחידה? _____

17 . האם הוא/היא היה/תה בעבר ביחידה אחרת של בית רשת 1 . לא 2 . כן

18 . אם כן, אנא פרטי י

- 1 . באיזו יחידה _____
- 2 . משך השהות ביחידה _____

19. מי החליט על הפסקת הלמודים במסגרת האחרונה בה שהה/תה הנער/ה?

1. הנער/ה 2. המשפחה 3. בית ספר 4. אחר _____

אנא ציין/י אלו מהסבות הבאות היו סיבות להפסקת הלמודים מהמסגרת האחרונה.
אנא עני/ענה לכל שאלה.

סבות להפסקת הלמודים	לא	כן	לא ידוע
20. קשיים בלמודים	1	2	3
21. בעיות משמעת	1	2	3
22. בעיות ביחסים חברתיים בבית הספר	1	2	3
23. היעדרויות רבות מבית הספר	1	2	3
24. מעורבות בהתנהגות עבריינית	1	2	3
25. צורך לתמוך כלכלית במשפחה	1	2	3
26. שנוי מקום מגורי המשפחה	1	2	3
27. קשר עם חברה המאופיינת בהתנהגות עבריינית	1	2	3
28. קשיים עם השפה העברית	1	2	3
29. קשיי הסתגלות לישראל	1	2	3
30. אחר _____			

31. האם לנער/ה בעיות עם החוק?

1. לא 2. כן 3. לא יודע/ת

32. אם כן, מהן סוג העבירות? _____

האם הנער/ה :

33. משתמש/ת בסמים קלים: 1. כן, באופן קבוע 2. כן, באופן לא סדיר 3. לא 4. לא יודע/ת

34. משתמש/ת בסמים קשים: 1. כן, באופן קבוע 2. כן, באופן לא סדיר 3. לא 4. לא יודע/ת

35. משתמש/ת בדבק מגע: 1. כן, באופן קבוע 2. כן, באופן לא סדיר 3. לא 4. לא יודע/ת

36. שותה אלכוהול: 1. כן, באופן קבוע 2. כן, באופן לא סדיר 3. לא 4. לא יודעת
37. מהמר/ת: 1. כן, באופן קבוע 2. כן, באופן לא סדיר 3. לא 4. לא יודעת
38. האם הנערה/היה/היתה בעבר בקשר עם גורם טיפולי?

1. לא 2. כן, אנה פרט/י _____ 3. לא יודעת

39. האם הנער/ה נמצא/ת כיום בקשר עם גורם טיפולי מחוץ לבית רשת?

1. לא 2. כן, אנה פרט/י _____ 3. לא יודעת

משפחת הנער

40. ארץ לידה של האב _____

41. שנת עליה _____

42. ארץ לידה של האם _____

43. שנת עליה _____

44. מהי השכלת האב?

1. מספר שנות למוד ביסודי 2. סיים יסודי 3. מספר שנות למוד בתיכון
4. סיים תיכון 5. השכלה על תיכונית. 6. אחר. אנה פרט/י _____

45. מהי השכלת האם?

1. מספר שנות למוד ביסודי 2. סיימה יסודי 3. מספר שנות למוד בתיכון
4. סיימה תיכון 5. השכלה על תיכונית 6. אחר, אנה פרט/י _____

46. מהו המצב המשפחתי של הורי הנער/ה?

1. נשואים 2. גרושים 3. הורים פרודים 4. האב נפטר 5. האם נפטרה
6. שני ההורים נפטרו 7. מעולם לא היו נשואים. 8. אחר

47. עם מי הנער/ה מתגורר/ת?

1. עם שני ההורים 2. עם האב 3. עם האם
4. עם קרובי משפחה אחרים, אנה פרט/י _____ 5. אחר _____

48. מספר האחים והאחיות במשפחה _____

49. מספר הנפשות המתגוררות בבית הנער/ה _____

50. האם האב עובד? 1. לא 2. כן

51. האם האם עובדת? 1. לא 2. כן

האם הנער/ה חווה במשפחתו את אחד או יותר מהמאפיינים הבאים?
אנא ענה/עני על כל שאלה:

מצוקות שהנער/ה חווה	לא	כן	לא ידוע
52 . מצוקה כלכלית	1	2	3
53 . התנהגות עבריינית של אחד מחברי המשפחה	1	2	3
54 . בעיות קשות ביחסים בין ההורים	1	2	3
55 . פגיעה פיזית בנער/ה	1	2	3
56 . הזנחת הנער/ה	1	2	3
57 . פגיעה רגשית בנער/ה בנער/ה	1	2	3

58 . באיזה רובע באשדוד הנער/ה גר/ה? _____

האם ניתן לאפיין את אזור מגורי הנער כאזור בו:

59 . א. רוב המשפחות נמצאות במצוקה כלכלית 1. לא 2. כן

60 . ב. אחוז גבוה של נערים/ות מעורבים בהתנהגות עבריינית 1. לא 2. כן

נספח 2: שאלון למילוי על ידי הנער/ה עם כניסתו/ה לבית רשת ובסיום השהות

לפניך שאלות המיועדות לתת לנו מידע על הרגשותיך ומחשבותיך במהלך ההשתתפות בבית רשת. מידע זה עשוי לסייע לנו בחשיבה איך לקדם ולשפר את הפעילויות בבית רשת. פרטים מזהים אודותיך לא ימסרו לגורמים מחוץ לבית רשת. נודה לך מאוד על תשובותיך.

מספר משתתף/ת _____

תאריך _____

1. מי הפנה אותך לבית רשת? _____

2. מהן הסיבות להשתתפותך בבית רשת? _____

3. מהן הפעילויות שאתה/נהנה/ית מהן בבית רשת?

1. _____

2. _____

3. _____

4. איזה פעילויות את/ה לא אוהב/ת לעשות בבית רשת?

1. _____

2. _____

3. _____

5. יש אנשי צוות בבית רשת שאני יכול לשוחח אתם על נושאים אישיים
1. כן 2. לא

6. יש אנשי מקצוע שקשה לי להסתדר אתם בבית רשת
1. כן 2. לא

7. קשה לי להסתדר עם כללי 1. בכלל לא 2. במדה מועטה 3. במדה רבה
ההתנהגות בבית רשת

8. קשה לי ליצור קשרי חברות חדשים עם:

א. נערים 1. בכלל לא 2. במדה מועטה 3. במדה רבה

ב. נערות . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

9 . מחוץ לבית רשת יש לי :

א. חברות טובות . 1 . לא . 2 . כן

ב. חברים טובים . 1 . לא . 2 . כן

10 . יש לי חברים/ות מחוץ לבית רשת שמסתבכים/ ות בבעיות :

1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

11 . יש לי ויכוחים ומריבות עם :

א. נערים בבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

ב. נערות בבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

12 . אני מרגישה/קרוב/ ה ל-

א. נערים אחרים בבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

ב. נערות אחרות בבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

13 . כשמשהו מטריד אותי אני יכול/ ה לבקש עזרה מ-

א – חברים/ ות בבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

ב- חברים/ ות מחוץ לבית רשת . 1 . בכלל לא . 2 . במדה מועטה . 3 . במדה רבה

14 . איך היית מתאר/ת את היחסים שלך עם :

1 . אביך : 1 . טובים . 2 . סבירים . 3 . לא טובים . 4 . לא נמצאת בקשר אתו

2 . אמך : 1 . טובים . 2 . סבירים . 3 . לא טובים . 4 . לא נמצאת בקשר אתה

15 . אם יש לך בעיה, למי מבני משפחתך את/ה יכול/ ה לפנות לעזרה?

16 . אם יש לך בעיה, האם יש אנשים שהם לא בני משפחתך אליהם את/ה יכול/ה לפנות לעזרה? אם כן, מיהם?

במהלך השבועיים האחרונים, באיזו תדירות לך ולמבוגרים בביתך היה חוסר הסכמה או ויכוחים על הנושאים הבאים:

לא רלוונטי	לעתים קרובות	לפעמים	אף פעם	סיבה לוויכוחים
4	3	2	1	17. היחסים עם החברה/ החבר שלך
4	3	2	1	18. סוג החברים שלך
4	3	2	1	19. השעות בהם את/ה חוזר/ת הביתה
4	3	2	1	20. התנהגות מינית
4	3	2	1	21. שתיית אלכוהול
4	3	2	1	22. עישון סיגריות
4	3	2	1	23. שימוש בסמים
4	3	2	1	24. הוצאות כספים

באיזו מידה המשפטים הבאים מתארים את הרגשתך לגבי עצמך:

מאוד דומה לי	קצת דומה לי	בכלל לא	מהות ההרגשה
3	2	1	25. אני מרגיש/ה טוב עם עצמי
3	2	1	26. אני מרגיש/ה שאין הרבה דברים שאני יכול/ה להיות גאה בהם
3	2	1	27. לעתים קרובות אני מרגיש/ה שאני כישלון

3	2	1	28 . אני מרוצה עם עצמי
3	2	1	29 . לפעמים אני חושבת שאני בכלל לא טוב/ה
3	2	1	30 . אני מסוגלת לעשות דברים ברמה טובה כמו רוב האנשים האחרים
3	2	1	31 . אני מרגישה שיש לי מספר תכונות חיוביות
3	2	1	32 . לפעמים אני מרגישה חסרת תועלת
3	2	1	33 . אני מרגישה בעלת ערך ברמה שווה לאחרים
3	2	1	34 . הייתי רוצה להרגיש טוב יותר לגבי עצמי

35 . האם את/ה חושבת שאפשר לעבור על החוק כל עוד את/ה לא נתפס
1 . כן . 2 . לא

36 . מהם הדברים שעזרו לך בבית רשת עד עכשיו ?

_____ . 1

_____ . 2

_____ . 3

37 . מהם הדברים שקשה לך אתם בבית רשת?

_____ . 1

_____ . 2

_____ . 3

38 . האם יש דברים שהשתנו אצלך מאז שאת/ה בבית רשת (למשל : קשר עם משפחה, חברים)?

39 . האם לדעתך משך הזמן שאת/ה משתתף/ת בבית רשת הנו :

1. ארוך מידי
2. קצר מידי
3. מתאים

40 . האם ידוע לך אם תשתתף/ י במסגרת כלשהי (לימודים, עבודה) לאחר השהות בבית רשת?

- 1 . לא
- 2 . כן

41 . אם כן, באיזו מסגרת תשתתף? _____

42 . במידה ונעשתה כבר החלטה על המסגרת בה תשתתף/ י לאחר סיום ההשתתפות בבית רשת איך נעשתה ההחלטה על המסגרת?

- 1 נאמר לי מהי המסגרת הכי טובה להמשיך
2. ניתנה לי אפשרות אחת ושאלו את דעתי לגביה
3. דיברו איתי על מספר מסגרות ובחרתי אחת מהן

43 . אלו מסגרות הוצגו בפניך ? ניתן לסמן יותר מתשובה אחת.

- 1 . הכשרה מקצועית
 - 2 . לימודים
 - 3 . עבודה
 - 4 . מסגרות אחרות, אנא פרט/ י _____
-

נספח 3: שאלון הערכת הצוות את תפקוד הנער/ה

השאלון נועד למילוי פעמיים, בתחילת השהות בבית רשת ולקראת סוף השהות. בפעם השנייה, אנשי הצוות יתבקשו להתייחס לשבועיים האחרונים של שהות הנער/ה במקום.

מספר משתתף/ת _____

תאריך _____

אנא הערך/י את התדירות בה התנהגויות הנער/ה בתחומים הבאים באו לידי ביטוי:

1. נוכחות סדירה - א. כל יום ב. 3-4 פעמים בשבוע, ג. 1-2 פעמים בשבוע

2. מגיע/ה בזמן א. כל יום ב. 3-4 פעמים בשבוע, ג. 1-2 פעמים בשבוע לפעילויות

במידה והנער/ה מגיע/ה באחור:

3. מגיע/ה באחור א. כל יום ב. 3-4 פעמים בשבוע ג. 1-2 פעמים בשבוע של שעה או פחות

4. מגיע/ה באחור של א. כל יום ב. 3-4 פעמים בשבוע ג. 1-2 פעמים בשבוע למעלה משעה עד לאחור של שעתיים

5. מגיע/ה באחור א. כל יום ב. 3-4 פעמים בשבוע ג. 1-2 פעמים בשבוע של למעלה משעתיים

אנא הערך על סקלה של 1-4 את תפקוד הנער/ה בבית רשת על פי התחומים הכלולים בטבלה הבאה.

מימדי ההערכה	אף פעם	לעיתים רחוקות	לעיתים קרובות	תמיד
--------------	--------	---------------	---------------	------

א. תפקוד בשעות הפעילויות והתאמה לכללי המסגרת

6.	השתתפות פעילה בפעילויות	1	2	3	4
7.	מגלה עניין בפעילויות	1	2	3	4
8.	מגלה רצון להגיע להישגים	1	2	3	4
9.	יוזמה בביצוע פעילויות	1	2	3	4
10.	מרוכז/ת בפעילויות	1	2	3	4
11.	מפריע/ה למהלך הפעילויות	1	2	3	4
12.	משמעת עצמית	1	2	3	4

ממלא/ת את התפקיד
ללא פיקוח חיצוני

4	3	2	1	13 . משמעת בשעת הפעילויות- ממלא/ת אחר כללי הפעילות
4	3	2	1	14 . עצמאות פועל/ת ללא הנחיות מפורטות או סמכות מכוונת
4	3	2	1	15 . שיטתיות - חושב/ת ופועל/ת באופן מובנה, מבוקר ועקבי

תמיד	לעתים קרובות	לעתים רחוקות	אף פעם	מימדי ההערכה
------	--------------	--------------	--------	--------------

ב. יחסים בינאישיים עם נערים/ות בבית רשת

4	3	2	1	16 . מפתח/ת יחסים חבריים עם נערים
4	3	2	1	17 . מפתח/ת יחסים חבריים עם נערות
4	3	2	1	18 . שולט/ת בהתנהגות המילולית
4	3	2	1	19 . שולט/ת בהתנהגות/ה הפיזית
4	3	2	1	20 . משתף/ת פעולה עם נערים אחרים/ות
4	3	2	1	21 . רב/ה עם נערים/ות
4	3	2	1	22 . מסייע/ת לנערים/ות

האם יש לך הערות כלשהן לגבי התפקוד בשעת הפעילויות, התאמה לכללי המסגרת ויחסים בינאישיים עם נערים/ות בבית רשת?

תמיד	לעתים קרובות	לעתים רחוקות	אף פעם	מימדי ההערכה
------	--------------	--------------	--------	--------------

ג. מצב פיזי/נפשי

4	3	2	1	23. הנער/ה סובלת/ת מחולשה
4	3	2	1	24. הנער/ה מדוכא/ת
4	3	2	1	25. הנער/ה סובלת/ת מעייפות
4	3	2	1	26. הופעתו/ה החיצונית של הנער/ה נקיה ומסודרת
4	3	2	1	27. הנער/ה חסרת/ת מנוחה
4	3	2	1	28. הנער/ה אינו/ה מסוגלת/ת להתרכז
4	3	2	1	29. הנער/ה פעילה/ה יתר על המידה
4	3	2	1	30. הנער/ה נתון/ה להשפעה של אלכוהול
4	3	2	1	31. הנער/ה נתון/ה להשפעה של סמים

יחסים עם הצוות

4	3	2	1	32. פועלת/ת על פי ההנחיות של אנשי הצוות
4	3	2	1	33. משוחח/ת על נושאים אישיים
4	3	2	1	34. מבקש/ת עזרה כשנחוץ
4	3	2	1	35. מגלה נכונות לקבל את הערות אנשי הצוות

האם יש לך הערות כלשהן לגבי המצב הפיזי והנפשי של הנער/ה ולגבי היחסים עם הצוות?

תמיד	לעתים קרובות	לעתים רחוקות	אף פעם	מימדי ההערכה
------	--------------	--------------	--------	--------------

**ד. יחסים עם נערים/ות
מחוץ לבית רשת**

4	3	2	1	36 . מעורב/ת בפעילות חברתית שלילית למשל עבריינות/ סמים
4	3	2	1	37 . מתחבר/ת עם נערים/ות המעורבים/ ות בפעילות חברתית שלילית
4	3	2	1	38 . מתחבר/ת עם נערים/ות המעורבים/ ת בפעילות חברתית חיובית (למשל, התנדבות, סיוע לחברים, השתתפות בחוגים).
4	3	2	1	39 . קשיים ביצירת חברויות עם נערים
4	3	2	1	40 . קשיים ביצירת חברויות עם נערות

מיקום בית רשת בקהילה

4	3	2	1	41 . ארועים שהיו לנער/ה עם משפחתו/ה הפריעו לתפקוד בבית רשת
4	3	2	1	42 . קשרים שהיו לנער/ה עם נערים/ ות בסביבת מגוריו/ה הפריעו לתפקוד בבית רשת
4	3	2	1	43 . השהות בבית רשת אפשרה לו/ה לנסות לשנות את יחסיו/ה עם משפחתו/ה
4	3	2	1	44 . השהות בבית רשת אפשרה לו/ה להשתלב בפעילויות חברתיות חיוביות באזור מגוריו/ה

האם יש לך הערות כלשהן לגבי היחסים של הנער/ה עם נערים/ ות מחוץ לבית רשת

ולגבי ההשפעה שיש למיקום בית רשת בקהילה על תפקוד הנער/ה?

45 . הערכה כללית של טיב היחסים של הנער/ה עם האב

1 . אין קשר עם האב

2 . יחסים שליליים

3 . יחסים סבירים (אין אירועים שליליים חריגים).

4 . יחסים חיוביים

46 . הערכה כללית של טיב היחסים של הנער/ה עם האם

1 . אין קשר עם האם

2 . יחסים שליליים

3 . יחסים סבירים (אין אירועים שליליים חריגים).

4 . יחסים חיוביים

47 . האם התעוררו עד כה קשיים בהשתלבות הנער/ה במסגרת?

1 . לא

2 . כן, אלא פרט/י _____

48 . האם חלו שינויים אצל הנער/ה מאז הצטרפותו/ה למסגרת?

1 . לא

2 . כן, אלא פרט/י _____

49 . מהם הנושאים הטיפוליים המרכזיים עליהם העובד/ת הסוציאלי עבד עם הנער/ה ומהם השינויים שחלו במהלך הקשר הטיפולי עמו/ה?

הקשר בין הצוות למשפחת הנער/ה :

50 . מה טיב הקשר בין הצוות להורים לגבי העבודה עם הנער/ה בבית רשת?

1. ההורים מעורבים לגבי הנעשה עם הנער/ה וקיים שיתוף פעולה עימם (למשל מתקיימות התייעצויות עם ההורים).
2. נעשה ניסיון מצד הצוות לשיתוף פעולה עם ההורים אך קיימת הענות מוגבלת מצד ההורים.
3. הקשר עם ההורים הנו בעקר דיווח שוטף על הנעשה עם הנער/ה
4. ההורים מביעים הערכה, אך רצון מועט לדעת על הנעשה עם הנער/ה
5. אין התענינות ושיתוף פעולה עם ההורים.
6. אחר, אנה פרט/י _____

51 . באיזו מידה לדעתך ההורים מעריכים את העבודה שנעשית בבית רשת עם הנער/ה ?

1. בכלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה מסוימת
4. במידה רבה
5. לא ידוע

52 . האם נעשתה עבודה כלשהי במהלך שהות הנער/ה בבית רשת על הקשר בין ההורים לנער/ה?

1. לא
2. כן, אם כן אנה פרט/י _____

53 . האם התעוררו עד כה קשיים בקשר בין הצוות למשפחה?

1. לא
2. כן, אם כן אנה פרט/י _____

האם אירעו אירועים חריגים כלשהם במהלך שהות הנער/ה בבית רשת שהשפיעו על תפקודו/ה?

במידה והנער/ה הפסיקה את השתתפותו/ה בבית רשת לפני מועד סיום התוכנית

54. מה משך הזמן שהנער/ה שהה/תה בבית רשת עד להפסקת ההשתתפות? _____

55. מי החליט על הפסקת ההשתתפות :

1. הצוות בבית רשת
2. הנער/ה
3. אחר, אנה פרט/י _____

56 . מהן הסיבות להפסקת ההשתתפות בבית רשת?

- 1 . קושי לפעול על פי כללי ההתנהגות של המסגרת (בעיות משמעת)
- 2 . בעיות ביחסים עם נערים/ ות אחרים במסגרת.
- 3 . חוסר עניין בפעילויות של המסגרת.
- 4 . חוסר תמיכה מצד בני משפחה.
- 5 . מעורבות הנער/ ה עם גורמים חברתיים שליליים.
- 6 . השתלב במסגרת אחרת, אנא פרט/ י _____
- 7 . אחר, אנא פרט/ י _____

על השאלות הבאות אנא ענה/ עני רק בפעם השנייה של מילוי השאלון (לקראת סיום השהות של הנער/ ה בבית רשת). השאלות הבאות מתייחסות להערכה כללית שלך לגבי שנויים שחלו בתפקוד הנער/ ה במהלך השהות בבית רשת.

57 . מהו משך השהות הכולל של הנער/ ה בבית רשת עד לסיום השתתפותו/ה?

58 . הערכה כללית שלך לגבי בצוע הפעילויות הלימודיות :

- 1 . חלה התקדמות רבה
- 2 . חלה התקדמות בינונית
- 3 . חלה התקדמות מועטה
- 4 . לא חלה התקדמות
- 5 . חלה נסיגה

59 . הערכה כללית שלך לגבי ההתנהגות בהתאם לכללי המסגרת :

- 1 . חלה התקדמות רבה
- 2 . חלה התקדמות בינונית
- 3 . חלה התקדמות מועטה
- 4 . לא חלה התקדמות
- 5 . חלה נסיגה

60 . הערכה כללית שלך לגבי טיב היחסים עם נערים בבית רשת :

- 1 . חלה התקדמות רבה

2. חלה התקדמות בינונית

3. חלה התקדמות מועטה

4. לא חלה התקדמות

5. חלה נסיגה

61. הערכה כללית לגבי טיב היחסים עם נערות בבית רשת:

1. חלה התקדמות רבה

2. חלה התקדמות בינונית

3. חלה התקדמות מועטה

4. לא חלה התקדמות

5. חלה נסיגה

62. הערכה כללית לגבי טיב היחסים עם משפחתו/ה:

1. חלה התקדמות רבה

2. חלה התקדמות בינונית

3. חלה התקדמות מועטה

4. לא חלה התקדמות

5. חלה נסיגה

63. הערכה כללית לגבי מידת הפתיחות עם אנשי הצוות:

1. חלה התקדמות רבה

2. חלה התקדמות בינונית

3. חלה התקדמות מועטה

4. לא חלה התקדמות

5. חלה נסיגה

64. במידה והנער/ה עולה חדש/ה, האם התעוררו סוגיות הקשורות לעצם היותו/ה עולה חדש/ה בהשתלבות ובעבודה עמו/ה בבית רשת?

1. לא 2. כן, אם כן, אנא פרט / י _____

- 65 . האם הנער/ ה יופנה למסגרת כלשהי לאחר סיום ההשתתפות בבית רשת?
1 . לא 2 . כן, אם כן לאיזו מסגרת (אנא פרט/ י בקצרה את שמה ומאפייניה)
-

66 . מה היה טיב המעורבות של הנער/ ה לגבי בחירת מקום ההשמה?

- 1 . נאמר לו / ה מהי המסגרת המומלצת להמשיך
- 2 . ניתנה לו/ ה אפשרות אחת ושאלו את דעתו/ה לגביה
- 3 . הוצגו בפניו/ יה מספר מסגרות והוא/ היא התבקש/ה לבחור אחת מהן
- 4 . אחר, אנא פרט/ י _____

67 . מה היה טיב הקשר בין הצוות להורים לגבי ההשמה של הנער/ה?

- 1 . ההורים היו מעורבים לגבי חשיבה על מקומות השמה אפשריים (למשל מתקיימות התייעצויות עם ההורים).
- 2 . נעשה ניסיון מצד הצוות לשיתוף פעולה עם ההורים אך קיימת הענות מוגבלת מצד ההורים.
- 3 . הקשר עם ההורים הנו בעקר דיווח שוטף על מקומות ההשמה.
- 4 . ההורים מביעים רצון מועט לדעת על הנעשה עם הנער/ ה.
- 5 . אין התעניינות ושיתוף פעולה עם ההורים לגבי מקומות ההשמה.
- 6 . אחר, אנא פרט/ י _____

68 . האם יהיה לנער/ה קשר עם גורמים טיפוליים אחרים לאחר סיום ההשתתפות בבית רשת?

- 1 . לא 2 . כן, אם כן מיהם? _____

נספח 4: שאלון מעקב להשתלבות במסגרת השמה

שאלון זה יועבר כחודשיים לאחר השמת הנער/ ה לאחד מאנשי הצוות במקום ההשמה. יש להדגיש לאנשי הצוות במקום ההשמה שתשובותיהם ישמשו להערכה כללית בלבד של בית רשת ולא יעשה כל שימוש אחר בנתונים.

מספר משתתף/ ת _____

תאריך _____

1. באיזו יחידה/ות השתתף/ ה הנער/ה בבית רשת? _____
2. מה היה משך שהות של הנער בבית רשת? _____
3. שם מקום ההשמה: _____
4. תפקיד המרואיין/ ת במקום ההשמה: _____
5. אנא הסברי/ מהו מקום ההשמה (במידה ולא ניתן להבין זאת ע"פ השם)

6. מהו משך שהות הנער/ה במקום ההשמה? _____
7. האם הנער/ה נמצא/ת בקשר עם גורם טיפולי? 1. כן 2. לא
8. אם כן, מיהו הגורם הטיפולי? _____
9. אנא העריך/י את סדירות ביקור הנער/ה במקום ההשמה
1. כל יום 2. 3-4 פעמים בשבוע 3. 1-2 פעמים בשבוע

10. כיצד את/ה מעריך/ ה את התדירות בה המרכיבים הבאים בהתנהגות הנער/ ה באים לידי ביטוי:

תמיד	לעתים קרובות	לעתים רחוקות	אף פעם	אינדיקטורים התנהגותיים
4	3	2	1	11. פועל/ת על פי כללי המסגרת
4	3	2	1	12. שולט/ת בהתנהגותו/ה המילולית והפיזית
4	3	2	1	13. מבצע/ת את המטלות הנדרשות
4	3	2	1	14. מגלה עניין בפעילויות המסגרת
4	3	2	1	15. מעורב/ת בפעילות חברתית שלילית
4	3	2	1	16. מוכן/ה לבקש עזרה מאנשי הצוות

17. מתחבר/ת עם נערים/ות
המעורבים/ות בפעילות
חברתית חיובית.

1 2 3 4

ככלל אנא תארי את אופן השתלבות הנערה/ה במסגרת וקשיים שהתעוררו בהשתלבותו/ה?

נספח 5: שאלון הערכת השהות בקורת הגג

שאלון זה מיועד למילוי ע"י חברי הצוות של בית רשת לגבי נערים/ות ששהו בקורת הגג.

מספר המשתתף/ת _____

תאריך _____

1. מין 1. נער 2. נערה

2. שנת לידה _____

3. ארץ לידה _____

4. שנת עליה _____

5. מהי הכתה האחרונה שהנער/ה סיימ/ה טרם ההצטרפות לבית רשת? _____

6. מה משך הזמן שהנער/ה שוהה מחוץ למסגרת? _____

7. מהו התאריך שבו הנער/ה נקלט/ה בבית רשת? _____

8. באיזה יחידה בבית רשת הנער/ה נמצא/ת? 1. מרכז יום 2. יחידת קלט 3. קורת-גג

9. מי הפנה את הנער/ה ליחידה? _____

10. מהו משך השהות של הנער/ה בקורת הגג? _____

11. תאר/י את הרקע של הנער/ה והסיבות שהובילו לכניסתו/ה לקורת-גג?

12. מהן ההתערבויות הטיפוליות (למשל תיווך, גישור) שנעשו במהלך השהות בקורת-הגג? מיהם הגורמים שהיו מעורבים בתהליך ההתערבות?

13. מהן הסיבות לסיום שהות הנערה/ה בקורת הגג?

14. האם במהלך השהות בקורת-הגג היו אירועים או קשיים חריגים עמם התמודד הצוות?

15. האם הנערה/ה יצרה קשר קרוב עם אחד או יותר מאנשי הצוות?

1. לא 2. כן

16. אם כן מה התפקיד של אנשי הצוות עמם הוא/היא יצרו קשר? _____

17. האם הנערה/ה הופנה/ה ליחידה אחרת בבית רשת בתום השהות בקורת - הגג?

1. לא 2. כן

אם כן, אנא פרטי י _____

18. האם הנערה/ה הופנה/ה למסגרת מחוץ לבית רשת בתום השהות בקורת הגג?

1. לא 2. כן

אם כן, אנא פרטי י _____